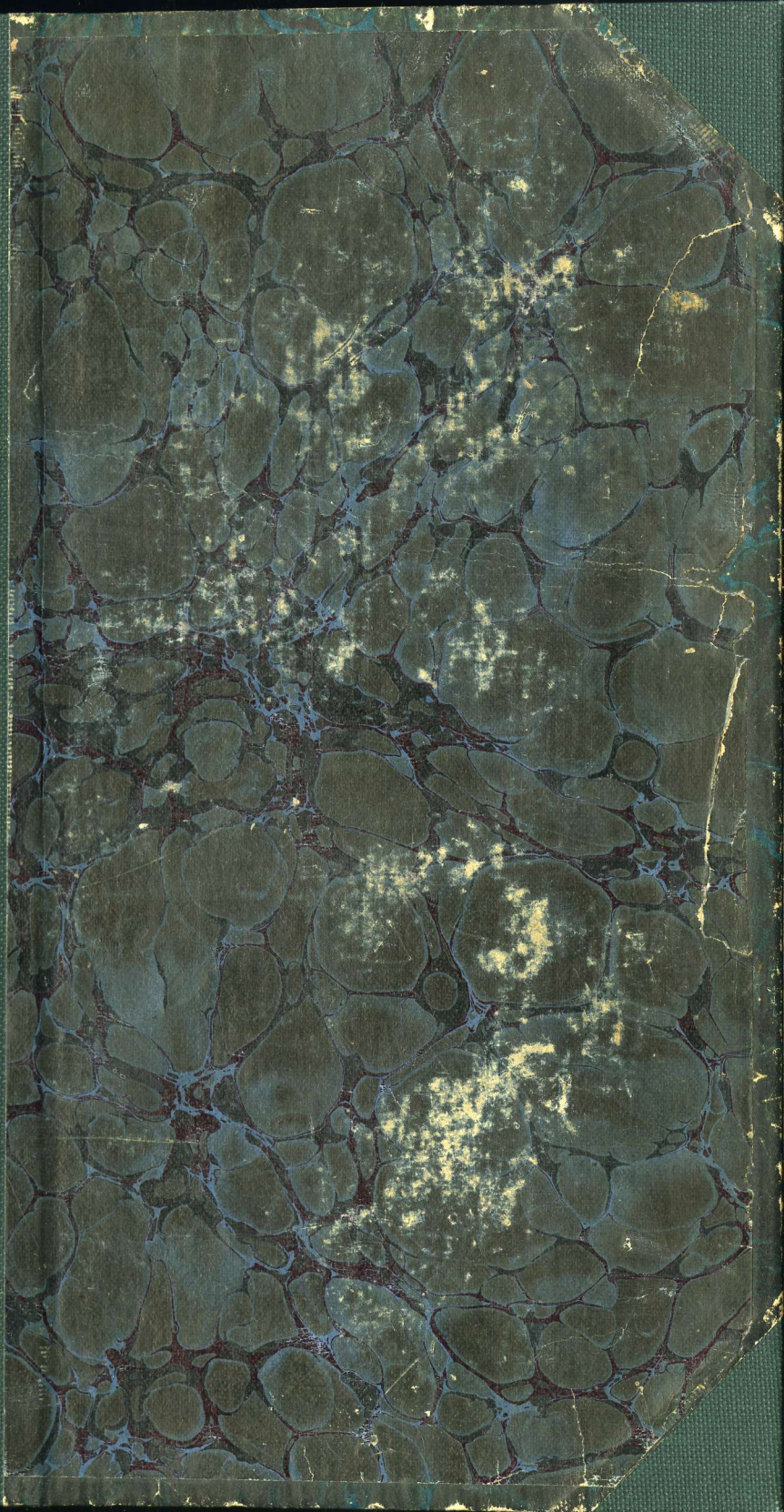

Politikai
röpiratok.

32.

32

159

235

A „BÁCSKAI HIRADÓ“

ÉS

A BUNYEVÁC ELEMI TANÜGY.

IRTA

MAMUSICH LÁZÁR,

SZABADKA VÁROSI KÉPVISELŐ.

8.

SZABADKA, 1874.

NYOMATOTT BITTERMANN JÓZSEFNÉL.

163

A „Bácskai Hiradó“ 1874. évi 15. számának a bunyevác tanügyre vonatkozó cikke.

Társadalmi, községi, tanügyi s egyéb közérdekű tárgyakkal megvitatása s a közműveltséget előmozdító ismeretek terjesztése mellett egyik fő célja volt és marad lapunknak: a magyar nemzetiséget terjeszteni és azt mindennemű megtámadások ellen védeni, a mire fájdalom az egész hazában, de legkivált nálunk Bács és Bánátban égető szükség van: miután a magyar államiság eszméje s nemzetünk léte ellen száz meg száz helyen oly veszélyes irányú izgatások üzennek titkon és nyilvánosan, hogy az állam minden egyes polgárának hazafias és szent kötelessége ezen gonosz áramlatok ellen sikra szállani, s még akkor is, ha ez alkalommal az államnak tán egész hatalmát kellene latba vetnie. Nagyon jól tudjuk, mert naponként tapasztaljuk, hogy lapunknak ezen iránya miatt ellentünk a helybeli különféle cliquek élet-halálra szövetkeztek: céljuk az, hogy elnémitsanak, s erre nézve még attól sem irtóztak, — ám-bár a szövetségben gyöngéd nők is szerepelnek — hogy erkölcsileg megöljenek, mihez a rágalom minden fegyverét foganatba is vették, és pedig lenn úgy mint fenn; magán körben mint hivatalos uton. De legnemesebb kötelességünk teljesítésétől semmi sem fog bennünket vissza rettenteni; még az sem, ha a nagyok irányunkban tév-utra vezetettve, elfordulnának tőlünk.

E bevezetést jónak láttuk mai s kétség kívül né-

MenjeteK és tanitsatok minden népet.

Máté: 28, 19.

Legkevésbbé sem szabad a gyermek kis korában tanítani idegen nyelvet, nem szabad a gyermeket más nép gyermekkorába vezetni; élje magát előbb anyanyelvébe, melynek beszélésénél nemesak gondol valamit, hanem érez is; ha ellenkezőleg teszünk, akkor elfojtjuk érzelmeit már csirájában s gyöngítjük gyakorlati eszének erélyét.

Ziller: Grundlegung zur Lehre von ers. Unt. 465. 1.

Qui fecit tres linguas principales, Hebraeam scilicet, Graecam et Latinam, ipse creavit et alias omnes ad laudem et gloriam suam.

VIII. János pápa: Neues Lehrgebäude der Diplomatik. 1761. 4. II. Th. Erfurt.

Előszó.

Azon cikkeket, melyeket a „Subaticki Glasnik“ mellékletei gyanánt közzé tettem, itt összefoglalva becsátom nyilvánosságra, mit részint több oldalról nyert felszólítás, részint azon körülmény folytán teszek, hogy e cikkek megjelenését, habár futólag is, indokoljam.

Egy idő óta a hazafiságáról ismeretes Szabadkán is uton utfélen, nyilvánosan és titkon gyanusítások üzetenek, mintha itt államellenes, pansláv agitációk léteznének. E gyanusítások a „Bácskai Híradó“ ez idei 15. számában formális vádakká nőttek ki magukat,*) melyeket visszautasítani, alaptalanságukat és roszakaratukat ki mutatni, én hazafi kötelességemnek tartom.

De midőn ez ellen kikeltem, eljárásom nem állhatott pusztán negatív tagadásból, hanem pozitív adatokkal kellett felvilágosítanom azon fogalomzavart, mely Szabadkán a mindenkit, tehát a bunyevácokat is megillető oktatásra nézve uralkodik: csak pozitív dolgokkal lehetett és kellett leálcázni azon szándékos gyanusítást, mely csupa roszakaratból tetszeleg önmagának.

És épen e körülménynek tulajdonítsa az olvasó, hogy ez ügy nyilvánosságra került.

Én s elvtársaim nagyon ohajtottuk volna a bunyevác elemi oktatást mint házi ügyet elintézni; de a

*) A „Bácskai Híradó“ e vádjait későbbi számaiban még tetézte. Így a 21. számban engem azzal vádolt, hogy bunyevác vojvodinát akarok; később pedig azzal állott elő, hogy Politot nem a szerbek, hanem bunyevác agitátorok tüntetésből választották. Egy számban pedig levelet koholtatott magának Nemes-Militicsről, melyben Lovászi alispán és a belügyminister figyelmét felhíja stb. étéléket.

példátlan támadás, gyanusítás, pelengérezés nyilvános-
ságra kényszerítettek.

Minden hazai nemzetiségi mozgalomnak cultura a
genesise. Ennek merev tagadása szoritotta azt ki politikai
térre, növesztette politikai kérdéssé.

Vajha annak idejében, midőn a tót, az oláh mű-
velődési mozgalmak megindultak, az illető magyar földes
urak, hatóságok azokat méltányolták, felkarolták volna;
vajha a szerb és horvát művelődési ügyben akkor, mi-
dőn a zágrábi és ujvidéki Maticák keletkeztek, a Janko-
vicsok, Peacevicsek, Vojnicsok, Rudicsok résztvevőleg,
pártolólág beleavatkoztak volna: — úgy minden bizony-
nyal a tót, oláh, szerb és horvát kérdések jelenleg más
szinben állának.

A bunyevác ügy most culturalis ügy. Ha azt az
illetők fel nem fogják, ha jogosultságát vakon tagadják,
ha ellene lázitanak, — úgy idővel az is elfajulhat. Epen
ez elfajulás ellen törekszem én, a B. H. és elvtársai épen
ez elfajulást mozdítják elő.

Különben nagyobb tájékozás végett ide iktatom
a „B. H.” ez idei 15. számának a bunyevác ügyre vonat-
kozó cikkét, mely képezi tulajdonkép a lapis oſfen-
sionist.

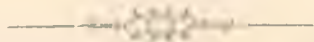
Meglehet, hogy nézeteim között tévesek is talál-
hatók; de arról az egyről mindenkit biztosithatok,
hogy egész felszólalásomban jó akarat és honfiin-
dulat vezérelt: a köztügynek csekély erőmhöz képest
használni akartam.

Szabadkán, 1874. aug. 20-án.

Mamusich Lázár.

S ez tapasztalásból szerzett tudatunk; ez meggyőződésiünk.

E néhány vonást kívántuk a „Subatički Glasnik“ figyelmébe ajánlani addig is, míg a kérdést alkalmilag bővebben kifejtendjük.

melyeknél új visszatetszést és gyűlölködést okozó cik-
kiünk elé írni.

Számtalanszor lett volna már alkalmunk a helyben
megjelenő pánszláv irányú és szellemű bunyevác lappal,
a „Subaticcki Glasnik“-kal, polemikába bocsátkozni; nem-
csak azért, mivel irántunk táplált boszújának gyak-
ran ad kifejezést, de s különösen, mivel majd minden
számában oly értelműleg és módon tárgyalja a bu-
nyevác nép érdekeit (?), hogy ha igényei és kíván-
ságai csak csekély mérvben is teljesülnének: kész vol-
na egy újabb nemzetiségi kérdés; a sok országos nagy
baj között egygyel több; s több 8—9 népboldogítóval,
kik az ámitás és a lelketlen izgatás könnyű módjával
akarnak nagyokká s ez által bizonyosan urakká is lenni.

De nem vettük figyelembe személyeskedéseit, sem
időnkénti ámitásait és balga igényeit bizván bunyevác
népünk józan gondolkozásában, mely a hamis prófétákat
bizonyára ismeri, s nem hallgat reájok. Legujabban azon-
ban határt nem ismerő térre terjeszkedik követelődzése,
s állításai és bizonyítékai a valóságtól annyira elütnek,
mint az ő jóakarata a bunyevác nép érdekeitől.

A vakmerőségig növekedvén említett pánszlávér-
dekü közlönynek bátorsága: a béke, igazság és jog vé-
delmének tekintetein kívül annál inkább szükségét lát-
juk a felszólalásnak, minél inkább csodálkoznunk kell
azon feltűnő jelenségen, hogy másik magyar lapunk, a
„Szabadka“, a kérdéses pánszláv üzelmet nemcsak min-
den figyelmen kívül hagyja; de a két lap köztudomá-
súlag még szerkesztőségi viszonyban is áll egymással.

Lássuk mit mond a „Glasnik“ legutolsó száma.

„A miniszteriumnak, midőn az állami tanítónő-ké-
pezdét Szabadkára tette, tudnia kellett volna, hogy itt
sokkal több a bunyevác mint a magyar lakos, még ak-
kor is, ha egy-egy bunyevácra öt magyar főt számítanak;
hogy Szabadkán mintegy 30,000 olyan bunyevác van,
ki egy szót sem tud magyarul. S mégsem gondoskodtak
arról, hogy e növelésben a bunyevác nyelv taníttassék.
Az egész intézetben azon növények között, kik a mi

A „Bácskai Hiradó“ és a bunyevác elemi tanügy.

I-ső cikk.

A „Bácskai Hiradó“ f. é. 15. számában egy sajtósárgos cikket közöl, melyben panszlávoknak, lázitóknak és isten tudja micsoda ultramontánoknak káromolja azokat, kik elég vakmerőek a törvényre támaszkodva kívánni, hogy az elemi oktatás anyanyelven történjék és hogy e cél valósitása végett a képezdékben is kellő tekintet legyen.

Ki fogjuk mutatni, hogy a „Bácskai H.“ nem meggyőződésből, még kevésbbé hazaszeretetből írta malitiosus cikkét, hanem piszkos önérdékből, mely midőn mások hazafiságát pellengerre akarja állítani, akkor mindenestre a hazafiság szent ügye ellen cselekszik.

Ámbár nem azért szólalok fel, hogy a „B. H.“ e tettét megvilágítsam; mert az oly „moralis cadaverrel“, milyen a „B. H.“ szerkesztője, fölösleges volna foglal kozni: hanem felszólalok, hogy egyéni nézetemet elmondjam a bunyevác elemi tanügyről, az anyanyelvi oktatásról.

Az anyanyelvi elemi oktatást az igazságosság és célszerűség tekinteténél fogva, úgy hiszem, minden elfogulatlan ember védelmezni tartozik; mennyivel inkább tartozom én, ki ha ugyan el is ismerem, még pedig örömmel, miszerint én is a politikai magyar nemzethez tartozom, de egyszersmind azt sem tagadhatom meg, hogy egy külön nemzetiség szülöttje vagyok, és az lenni nem pirulok.

A „Bácskai Híradónak“ ha megérzi, hogy a föld inog alatta, vagy hogy a gyéként húzzák ki alóla, az a különös szokása van: miszerint nyelvére veszi a bunyevác népművelődési mozgalmat, neki ront a „Glasnik“ bunyevác közlönynek, és istentelenül megkáromolja benne a panszlavismust és ultramontanismust.

Valóságos látványt csinál Szabadkán.

És a midőn a jámbor hívők szemet meresztenek és száj tátanak merész beszédein, kipöfeszti magát és önnön magára mutat: ime látjátok *ti* áskálódók ide *lent*, és *ti* könnyen oda *fent*: én vagyok Szabadkán a rendithetlen szikla, melyen a szabadkai panszlavismus és fekete ultramontanismus áramlatának vész hullámai megtöredeznek! Úgy nézzetek engem: hogy „aprez moi le deluge“!

Az, a ki itélni és gondolkodni tud, a sok handabandát, mi a „B. H.“ 15. számában foglaltatik, bizonyára egy újabb kori Don Quixotte nevetséges harcának tekintené, ha abban annyi malitia nem volna, és ha mások hazafiságát oly könnyelműen compromittálni nem akarná.

A B. H.-nak legérzékenyebb oldala a helybeli állami nőképezde. Mozoghatnak a bunyevácok, beszélhet a „Glasnik“ a mi és a mennyi neki tetszik; de ha a képezdét megemlítik, a „Bácskai Híradó“ csatakésszen áll.

De hogy is ne? Mikor a „Bácskai Híradó“ úgy képzelte azt a szabadkai nőképezdét, midőn az még terveztetett, hogy oda — a tanítónők hiánya folytán — okvetlen férfi igazgatót fognak alkalmazni, természetesen tanárt. És ki lehetne az más mint ő maga, a felvilágosodás és liberalismus nagy bajnoka — a tanfelügyelő *komája*!

De midőn a pályázati hirdetmény megjelent, s midőn a B. H. látta, hogy az csak nőkre szól: ez őt annyira kivette sodrából, hogy az igazgatónői állomást kérvényező tanítónőket úgy meghurcolta, miszerint azokon egy batkányi becstülni való sem maradt. O nem is kéz alatt, hanem nyiltan üzte a *calumniare audacter*

nemes tisztét. — Volt is miért! Állami örökös jó fizetés, teljes ellátás és a mi legfőbb dolog: *a nőképezdébeni benlakás* mind füstbe ment!

A nőképezdében köztudomás szerint most újra megesett a „B. H.“ szerkesztőjén a malheur. Alig tette be oda lábát a tanfelügyelő koma eléggé nem jellemezhető segélye folytán, — és mi történt? oda kellett hagynia az Eldorádót!

De a tanfelügyelő koma az ő furfangjával azért fel nem hagyott, és tovább erőlködék, hogy kedves embere az óhajtott Eldorádóba bejusson. Egyszer csak azon tervvel lepetik meg a „B. H.“ szerkesztője helyett kinevezett új tanár, miszerint a kinevezést el ne fogadja, természetesen az orrt kapott tanfelügyelő és a „B. H.“ megszégyenült szerkesztője kedvéért. Ennek azonban volt annyi esze és bátorsága, hogy ez árcátlanságot visszautasítsa.

És midőn ekként a tanfelügyelő minden erőködése és furfangossága meghiusult: akkor a „B. H.“ szerkesztője bús desperátiójában elővette a „Glasnik“ 15. számát, a neki éppen aproposra jött, a nőképezdéről szóló közleményt, mely az 1868. 42. t. c. 17. §-ra van alapítva, s a melyben az mondatik: hogy a nőképezdében nem tanitattván a bunyevác irodalmi nyelv, mikép fogják az onnan kinerülendő tanítónők vezetni a tanítást a bunyevác nőgyermek iskoláiban?

Ez volt az utolsó szalmaszál, melybe a „B. H.“ süllyedő szerkesztője fogódzott; ez szolgált ürügyül a „B. H.“ szerkesztőjének, hogy lapja 15. számában megírja orbi et urbi, de különösen a cultusministeriumnak beszélő cikket, melyben oly kétségbeesetten meghuzza a vészharangot a Szabadkán áradozó panslavismus és ultramontanismus ellen. Most e cikkel a tanfelügyelő koma bátran indulhat a nehéz utra, a restitutio in integrum meglesz a nőképezdénél?

Igy történt genesisise a „B. H.“ nagyhangu cikkének, a honmentő (?) szózatnak.

Valóban szomorú dolog, midőn a magyar nemzet védelmezőitől oly emberek tolakodnak fel, kik pizkos önérdékből másokat hazaárulással vádolni nem irtóznak: mert a panszlávismus egy a hazaárulással. Higyje el a „B. H.“ szerkesztője, hogy az a 9 népboldogító, kiket lázítással vádolt, több szolgálatot tesz a hazának egyedül csak az által, hogy szeplőtelen becsületű mint — ő; a tanfelügyelő ur pedig kérdezze meg lelkiismeretét, vajjon azon eljárása, melyet a képezdei tanár kinevezése ügyében tanusított, összefér e a kormány, a haza iránti hűséggel, melyet esküvel fogadott: s inkább magukra mondják el mindketten a mea culpát.

Nem tanácsolnám, hogy valaki a „B. H.“ szerzőjétől vagy a tanfelügyelő urtól tanuljon hazafiságot.

De nem tartozik hozzám e helyütt a „B. H.“-nak a „Glasnik“ elleni alarm-cikkéhez tüzetesen hozzászólni: ez a „Glasnik“ dolga.

Mindazáltal, mielőtt tulajdonképeni tárgyamhoz térnék, nem mulaszthatom el, miszerint a két vészharangra: a panslavismus és ultramontanismusra egy két megjegyzést ne tegyek.

Azt mindig tudtam, hogy a panslavismus meg nem valósulható eszme; azt is tudom, hogy azon egyesek is, kik ez utopia után ábrándoztak, jelenleg már abdikáltak mint például Katkov. És hova tovább fejlődnek a sláv elemek, a panslavismus annál képtelenebb; mert az egyes elemek annál jobban becsülik önmagukat és annál kevésbbé lesznek hajlandók egyediségökről lemondani.

A panslavismust különösen a németek találták ki és arra használták fel, hogy e mumussal a magyarokat ijesszék, kik az attóli félelemből bele is mentek a közös ügyekbe.

Napjainkban pedig a panslavismus, midőn Bismark Jókaival oly kicsinylőleg szól róla, midőn uralkodók az oroszok uralkodójával találkozik és gr. Andrássy Goresakov herceggel és midőn ezen találkozás után két

napra Zychy gróf konstantinápolyi követté kineveztetik, — egészen nevetséges dologgá vált.

Azt pedig hinni vagy állítani, hogy Szabadkán panslavismus csirádzik és a „Glasnik“ annak közlönye, csak az oly végtelen turpisság teheti, minő a Bácskai H.-dót akkor szokta jellemezni, midőn igen fontos képet vág.

Nem kisebb turpisság kell ahhoz sem, midőn a „Bácskai H.“ azt állítja, hogy itt ultramontanismus is létezik, mely plane a panslavismussal szövetkezett. A B. H. bizonyosan nem tudja, mi az az ultramontán. Én még nem hallottam Szabadkán embert, ki az egyház kormányát bármi tekintetben is az állam kormánya fölé helyezni akarná. Ki leányait apácák által akarja tanítani, azt én még azért nem tartom ultramontánnak.

Csak ennyit akartam mondani, a többi a „Glasnik“ dolga, mint már említém.

Es most legyen szabad tulajdonképeni tárgyam hoz térni, a szellemileg végkép elhanyagolt és elhagyott bunyevác rokonaim nevelési ügyében komolyan és tárgyilagosan szóba ereszkedni.

II-ik cikk.

Azon eszmék között, melyek az emberiség tökéletesedését valósítani hivatvák, nincs egyetlen egy sem, melynek fontossága és érvényessége oly általánosan elismertetnék mint az oktatásügyé.

Es ha meggondoljuk, hogy minden emberi vívmány az oktatás útján létesül és tökélyesül, akkor tán nem vélünk hibázni, ha azt állítjuk, hogy az oktatásügy azon alap, melyen egy nemzet jövője felvirágozhatik.

Fényesen igazolják ez állítást Schweiz, Poroszlon és Belgium példái.

Ha pedig az oktatásügy oly fontos társadalmi tényező, akkor azon kérdés: hogyan vagyis minő nyelven történjék az oktatás, különösen az elemi? nem lehet kis

érdekü arra nézve, ki a nép, a haza javát őszintén óhajtja.

Hogy az elemi oktatás anyanyelven történhetik csak célszerűen, az oly általánosan elismert dolog, miszerint azt bizonyítani legkevésbé sem szükséges: az a mai felfogás szerint valóságos axióma.

Még azon időben is, mikor az iskolának kiváló célja volt a latin nyelvtanítás, nem jutott senkinek eszébe, hogy a gyermekek az írást olvasást latinul kezdjék tanulni. Annál kevésbé lehet napjainkban kívánni, hogy a gyermek idegen nyelven kezdje tanulni az írást olvasást, midőn mindenki előtt tisztán áll azon követelmény: hogy az elemi oktatás célja egyedül az ismeretterjesztés, és nem a nationalizálás.

Dacára ezen igazságoknak, a B. H. hivatolt cikkében mégis azt kérdi:

„Hol, miféle bunyevác helyeken fognak a képezdénkből kikerülendő tanítónők alkalmaztatni? Hiszen itt Szabadkán a várakozásnak teljesen megfelelő sikerrel működnek magyar ajku s kizárólag a magyar tannyelvet használó tanítónőink.“

S hogy e képtelen kérdést a B. H. némileg valószínűvé tegye, egy hatalmas tollvonással a szabadkai magyarul nem tudó bunyevácok számát 3000-erre olvasztja le, azt természetesen figyelembe nem veszi a B. H., hogy Szabadkán 4 kath. templom közül kettőben kizárólag bunyevácul predikálnak, kettőben pedig felváltva bunyevácul és magyarul.

Mindazáltal én elfogadom a 3000-nyi számot is, mert felvett tárgyam megvilágosítására teljesen elég az is.

Tény tehát a „B. H.“ szerint is, hogy Szabadkán 3000 oly bunyevác van, kiknek gyermekei egy szót sem tudnak magyarul.*)

De tény az is a B. H.-nak e tekintetben hiteles

*) Hitelesen értesültem, hogy Szabadkáról Ujvidékre azt szokták felterjeszteni e főtanfeliügyelőnek, miszerint Szabadkán egyetlenegy bunyevác gyerek sincs. Ily hazugságot a B. H. sem mert világgá bocsátani.

mondásaként, hogy ezen gyermekek kizárólag magyar nyelvet használó tanítók és tanítónők által taníttatnak, és pedig taníttatnak az iskolaszék, a tekintélyes tanári és tanítói kar, az itteni magasan álló intelligentia és — a mi fő dolog — a Szabadkán székelő és az elemi iskolai törvény végrehajtására ügyelni tartozó tanfelügyelő szeme láttára.

Es a B. H. hozzá teszi még, *hogy mindez a várakozásnak megfelelő sikerrel történik!?* Valóban *difficile est satyram non scribere* . . Ugyan mit fog mondani erre Göncy, Magyarország paedagógiájának regeneratora? Mit fognak erre szólni az irvaolvasás, a beszéd- és értelemgyakorlaton alapuló új tanrendszer inaugurátorai? És mit mondana, ha ezt látná, a haza bölcse, Deák, ki nyíltan állította, hogy az illető vidék anyanyelve nélkül a gymnásiumokban sem fogunk célt érni?

De magát a B. H.-dót kérdem, ha például a szomszéd halasiaknak eszökbe jutna németül egy szót sem tudó gyermekeiket németajkú és kizárólag német nyelvet használó tanítók és tanítónők által taníttatni; és ha egy B. H.-féle halasi lap azt mondaná, hogy Halason *a várakozásnak teljesen megfelelő sikerrel működnek a német ajku és kizárólag német nyelvet használó tanítók és tanítónők*: — ugyan mit szólna ehhez?

Erre tán csak az ide i B. H. is azt mondaná, hogy képtelen valótlan-ság!

A mult évi B. H. akkor, midőn még a boszúszenvedély el nem vakítá, és midőn még nem volt szükség másokat hazaárulóknak káromolni, egy terjedelmes cikkben a bunyevác tanításról is egészen úgy nyilatkozott mint egy tanférfiuhoz illik.

Ezen a B. H. mult évi 46. számában közölt cikket, miután az mind a B. II. szerkesztőjének jellemére, mind pedig felvett tárgyakra nézve nagyon tanulságos, egész terjedelmében megismertetem.

Előbb azonban meg kell említeni, miszerint a tanulságos közlemény megjelenésekor a felett tanácskoztak

a szabadkai iskolaszéknél, vajjon mi tevők legyenek a bunyevác 4. körü fi- és 3. körü leányiskolában tulszaprodott növendékekkel?

Az iskolaszék azon tanácsosai, kik rendesen felületesen nézik a kezökben nyugvó tanügyet, hamar készen voltak: ott vannak a gyéren látogatott iskolák tanítói és tanítónői; azokat át kell helyezni. De azok, kiknek némi fogalmuk van a jelenlegi tanítási módról, közbetvetették magukat, állítván, hogy nem lesz jó az áthelyezés, mert a bunyevác gyermekek iskolájáról volt szó.

Kiküldetett tehát egy választmány véleményadás végett. És az egész dolognak az lett a vége, hogy a 4. körü gyermekek 140 növendékü iskolája egy hajlékban mai napig is zsufolva van; a 3. körü bunyevác leányiskolával pedig úgy bántak el, hogy azt azon szalmás házikóból, a hol 140 növendék tanított, áttették a kör másik felére, oly házba, a melyben 75 tanítványnál több nem taníttathatik: az 55 bunyevác iskolas leányka szélnek eresztetett.

Ezért szólalt meg a „B. H.-dó“ és az elemi iskolatügyet ekkép ismertette.

„Az iskolaszékek — mondja a „B. H.“ igen helyes bevezetéssel — az új iskolai törvény folytán mindent elintézték. Iskolákat állítottak, berendeztek; azokat tanszerekkel ellátták; ezekre és a szegény gyermekek felruházására példás lelkesedéssel áldoztak, sőt a tanítók fizetését is felemelték. De mi történik oda bent az iskolában? Hogyan és mit tanítanak ott? Erről senki sem beszél, erről semmit se tudunk és a legnagyobb baj, hogy nem is vagyunk rá kíváncsiak, mert azt tartjuk, hogy ott most is a régi tanító a régi abcét tanítja; ez pedig miképen ment, azt tudjuk mindannyian.“

E végből igen hasznos dolgot tett a „B. H.“ midőn a nép oktatási ügyről, a népiskolákról gondoskodni hivatottak tájékozása végett az iskolai törvény rendelete szerint népiskoláinkba behozott elemi tanítási új rendszert röviden megismertette.

Az új tanítási rendszer — mondja a tavali „B. H.” — lényegesen különbözik a régi tanítási módtól.

A régi módon való tanítás az elmét tompító üres szavak betanításából állott. Az új rendszer pedig az értelmet éleszti, az értelmet fejlesztő magyarázaton, értelmezésen: egy szóval a beszéd és értelem-gyakorlaton alapszik.

Hogy ezt jobban megvilágítsam, röviden elmondom az új elemi tanítás gyakorlatát.

A régi betűnevezetnek, a régi ábcének vége van.

A tanítás az **i** betűvel kezdődik.

A növendék egyszerre tanul írni és olvasni. A tanító az írásnál nem vezeti a növendék kezét, nem irat vele a leplajbászolt betűkön, hanem a tanoncot szóval vezényli, ily módon:

A tanító húz a táblán egy kettős vonalt: _____ és azt mondja: „Tegyétek a palavesszöt a kettős vonal közepére. Onnan húzzatok jobbra tartva az első vonalig. Innen le, az alsó vonalnál kerekén fel a kettős vonal közepéig, ott hagyjátok el! Tegyétek fölé pontot. Meg van: **i**.”

„Most figyeljete! Mondok egy szót: **ir**. Micsoda hangokat vesztek észre? Felelet **i** és **r**. Jól van. Melyiket halljátok előbb? Melyiket utóbb? — Mondjátok ki az elsőt, most a másikat, — mondjátok ki mind a kettőt. Jól van.

A tanító előmutat egy képes könyvet. „Lássátok, itt van ember, állat stb. lerajzolva. Valamint hogy az embert, az állatot stb. is lehet rajzolni, ugy lehet a hangot is.

A mit előbb irtatok, az az **i** hang képe, rajza. Ugy-e a rajzban nincs ott az ember? az csak a képe. Az **i**, ha kimondjuk: hang, — ha pedig leírjuk, lerajzoljuk: betű.

Ily eljárással a tanító az **ir**, **ur**, **uri** szavak hangoztatásával megismerteti az **r**, **v**, **u** betűket. Azokat úgy, mint az **i** betűt is, vetény szóra leiratja és kimondatja. Mikor azután ily módon a tanuló az **ir**, **iv**, **ur**, **uri** szókat leírni és elolvasni tökéletesen tudja, az új tanítónak ez még nem elég, hanem sorban megpróbálja, vajjon a leirt és elolvasott szókat értik-e?

A tanító vagy maga **ir**, vagy az írással foglalkozó valamely tanítványra mutat. Mit csinál Pista? Hát **ir**. Jól van. Azután meghajtja a vesszöt, lássátok ez **iv**, az ajtó és az ablak fölötti fal szinte **iv** alakú. — Kicsoda az, a ki nagy házban lakik, a ki négy minden jár? **Ur**. Rajtam micsoda ruha van? **Uri**.

Tehát az **ir**, **iv**, **ur**, **uri** szót leírni, elolvasni és megérteni tudják. De az okszerű tanító még ezzel sem elégszik meg, hanem a leirt és elolvasott szavakról nyelvtani fogalmat is iparkodik nyújtani.

„Előbb azt mondottátok hogy Pista **ir**. Hát ha holnap

teendi ezt? Hát írni fog. Hát ha holnap kérdezem, mit csinált Pista ma? Hát írt. Jól van. Mit mondottál az én ruhámról? Hogy uri. Mit mondottál urinak? A ruhát. Miért mondottad? Mert az urak hordják. Jól van.*

Ez a beszéd és értelem gyakorlaton alapuló tanítás igen rövid vázlata.

Ennyi magyarázat, fejtegetés és értelmezéssel jár a mostani tanítás. A tanító minden hangot, betűt, szót, mondatot, egész olvasmányt, a mint azt a tanítvány leírja, elolvassa, megmagyaráz és megkérdézi: mit olvastál? mit írtál? Egy szóval: semmit sem nagy magyarázat, értelmezés nélkül.

Ily módon a tanuló gyermek éber figyelemmel, derűlten, könnyen és alaposan tanul, és a rendes iskolajárás mellett három-négy hónap alatt megtanul írni, olvasni, miért a régi tanítás két három évig gyötörte volna.

Az előhozottakból, úgy hiszem, meglehet győződni, miként a mostani tanrendszer szerint, csak oly tanító képes sikeresen jól és alaposan tanítani, a ki a magyar nyelven vezetett tanítást a növendék nyelvén megmagyarázni tudja: a mely tanító a régi tanítási módból kibontakozni, és az újat elsajátítani nem tudta, vagy a tanuló nyelvét nem érti, a z n e m i s t a n í t h a t.

Ez az oka annak, hogy az egyik iskolában a növendékek folytonosan szaporodnak, a másokban pedig egyre apadnak.

Ezen — akaratom ellen — elnyújtott előzmények után, áttérek az iskolaszéki tárgyalás alatt álló, egy igen fontos, és egy egész városrész elemi tanügyét érdeklő tárgyra, a harmadik iskolakerületi leányiskolánál szükségelt tanítónő alkalmazására.

Erre nézve az iskolaszék egy bizottmányt küldött ki: hogy a leányiskolákat megvizsgálva, javaslatot tegyen: vajjon melyik iskolából lehetne az újonnan megnyitandó harmadik körü — leány osztályhoz tanítónőt áthelyezni?

A kinek a helyi viszonyokról, a helybeli iskolákról, azok szervezetéről és az azokban tanuló növendékekről némi fogalma van, az az áthelyezést lehetetlennek fogja tartani azért:

mert a mult iskolaszék, nem lévén tiszta fogalma a helybeli elemi iskoláztatásról, az új tanítási rendszerrel, oly tizenöt tanítónőt választott, a kik közül, a szóban lévő tanítónőn kívül, csak a II-ik, IV-ik és V-ik iskolakerületi tanítónők beszélnek a bunyevác vagy ha tetszik — dalmát növendékek nyelvét, de ezek is tiszta bunyevác gyermek tanításával foglalkoznak. A többi tanítónő — köztudomás szerint egy szót sem tud bunyevácúl, a III-ik körü leánygyermek pedig egy szót sem tudnak magyarul.

Ha tehát, akármelyik tanítónőt bunyevác a jku tanítványaitól elvonjuk, azon a vidéken a tanítást megakasztjuk. Ha pe-

dig a III-ik köri leányiskolához egyedül magyar nyelven beszélő tanítónőt teszünk, úgy ott a jól megindított tanítást tönkre fogjuk tenni.

De lehetetlen a növendékek nyelvét nem beszélő tanító és tanítónő az általánosan felvett magyar nyelv terjesztési szempontból is: mert valamint hogy magyar gyermeket például francia nyelvre csak a magyar nyelvet tudó nyelvmester taníthat, úgy bunyevác ajku gyermeket is a magyar nyelvre csak saját élő nyelve alapján lehet alaposan tanítani.

A ki tehát ily tény és körülmény mellett az áthelyezést javasolná, annak a jelenlegi elemi tanításról fogalma sincs, az a dolgokban teljesen járatlan.

Ha az iskolaszék a tanügynek jó szolgálatot akar tenni, e dologban okszerűen mást nem tehet, mint az e végre kiírandó pályázat útján oly tanítónőt szerezní, a ki a keze alá kerülendő írni és olvasni megtanult gyermekeket a tanítási magyar nyelvre alaposan megtanítsa, ekkép őket a főbb elemi tantárgyakra nézve tanképessé tegye. Mert azzal a dolgon semmi tekintetben segítve nincsen, ha a növendékek az eddigi kezelés szerint a felsőbb osztályokban, a föld- és természetrajzból — a nyelvtanból nagy ügygyel bajjal betanult egy két magyar kérdésre magyar nyelven szajkó módon megfelelni tudnak.

Ezzel a tannyelv, a tanulás és így a kultura terjesztéssel előbbre nem megyünk. Kulturánk terjesztése pedig a főcél. Ez létünk főfeltétele, jövődünk legbiztosabb záloga.

Ilyen helyesen beszélt a mult évi „B. H.“ S mi az oka annak, hogy az ideí „B. H.“ a tavalitól annyira eltér?

Miután már megigértém, hogy tárgyilagoss leszek, nem akarom többé fejtegetni, mi oka annak, hogy a „B. H.“ egy oly fontos kérdésben, minő az iskolaügy, egészen más nézetnek hódol jelenben mint azelőtt, mert e nézetváltozást aligha lehet a *consilium mutare in melius sapientis est* kaptafára ütni. Az olvasó, ha összeveti elébbi cikkemet azokkal, miket itt közölni szerencsém volt, maga is könnyen kitalálhatja ezen természetellenes nézetváltozás okát; egyszersmind teljes biztossággal meghatározhatja a „B. H.“ szerkesztőjének tanférfini lelkiismeretességét és írői hitelét.

III-ik cikk.

Említettem már az oktatásügy fontosságát; emli-

tettem azt is, mily helyesen irt a tavali B. H. az elemi tanügyről a bunyevácokra vonatkozólag: lássuk most, van-e valami törvényes intézkedés nálunk az oktatásügyre nézve? és ha van, milyen az?

Magyarországon mint alkotmányos országban a népiskolákra nézve az első gyökeres lépés 1868-ban történt, azon időben, midőn a magyarországi közoktatást a nagy tudományú és szabadelvűségéről ismeretes Eötvös miniszter vezeté.

Az elemi népiskolákról az 1868: 38. t. cikk intézkedik.

Sok különféle ítélet mondatott el már ezen nevezetes törvényre: az egyháziak úgy tekintik, mint a mely vallás lerontását idézheti elő; némelyek pedig nemzeti-ségi szempontból olybá veszik, mint a mely a nemzeti-ségek ellensúlyozására vagy épen csökkentésére hozott; ámde korszakot alkotó jellegét és azon tulajdonságát, hogy a népoktatást haladásnak indítá, senki sem vonhatja kétségbe. Én pedig készséggel bevallom, hogy az 1868. országgyűlés egyetlenegy törvénye előtt sem hajlom meg annyira mint a népoktatási törvény előtt.

A népoktatási törvény azon általa elfogadott sarkelvre helyezkedvén, hogy *az erkölcs független a vallástól*: az oktatást is függetleníteni akarja a vallástanítástól; miért is a közös iskolákat proclamálja.

De midőn az idézett törvény a közös iskolát elfogadja mint legfőbb elvet, akkor nem feledkezik meg egyrészt a lelkiismereti szabadságról, a szabadelvűségről sem s a hitfelekezetek számára biztosítja a hitfelekezeti oktatást is; és ugyan akkor másrészt az anyanyelvi oktatást is minden tartalék gondolat nélkül egyik kiindulási pontul elfogadja. Röviden én olyannak tartom a népiskolai törvényt, mely a halhatlan Eötvös halhatlan di-csőségére szolgál.

Mennyire méltányoltatik a népiskolai törvényben az anyanyelv, azt különösen azon tantárgyak jegyzé-

kéből láthatni, melyek benne a tanulókra nézve kötelezőknek ismertetnek el.

E tantárgyak nemcsak az elemi népiskolákra nézve, de a polgári tanodákra, sőt még a képezdékre nézve is elsoroltatnak.

Az iskolai törvény 65. §-ában az mondatik:

A községi elemi népiskolában kötelees tantárgyak:

- a) hit és erkölcsstan;
- b) irás és olvasás;
- c) fejbeli és jegyekkel való számolás és a hazai mértékek és pénznemek ismerete;
- d) *nyelvtan*;
- e) *beszéd- és értelemgyakorlatok*;
- f) hazai földleírás és történet;
- g) némi általános földleírás és történet;
- h) természettan;
- i) természetrajz elemei;
- k) gyakorlati utmutatások a mezei gazdaság és kertészet köréből;
- l) a polgári főbb jogok és kötelességek tanítása;
- m) ének;
- n) testgyakorlat tekintettel a katonai gyakorlatra.

A 74. §-ban pedig az mondatik:

A polgári iskola tantárgyai:

- a) hit és erkölcsstan;
- b) *anyanyelv, irálytan, irodalom*;
- c) *a hol a tanítási nyelv nem a magyar, ott a magyar nyelv*; stb.

Végre a 111. §. azt mondja:

A tanítónőket képző intézetek kötelees tantárgyai:

- a) hit és erkölcsstan;
- b) szépirás és rajz.
- c) *anyanyelv és helyesirástan*;
- d) *magyar nyelv*; stb.

Hogy ez érintett tantárgyak mily rendben és terjedelemben tanitassanak, azt az 1869. évi sept. 19-én kelt ministeri rendelet írja elő.

Én csak azon részét ismertetem meg e rendeletnek, mely mint tulajdonképeni tárgyamra, az elemi ismeretek alapjára, az anyanyelvre vonatkozik.

Az anyanyelv tanítására — így szól a miniszteri rendelet 2. pontja — minden tantárgyat fel kell ugyan használni; erre azonban különösen a *beszéd és értelemgyakorlatok, az írás, olvasás* és szorosabban vett *nyelvtan* fordítandók.

A beszéd és értelemgyakorlatok tanításának menete, mint az anyanyelv tanításának főeszköze, az iskolai osztályok szerint így van felosztva.

I. osztály.

E tantárgy tanításával — a rendelet szavai szerint — az a cél, hogy iskolába jární kezdő kis gyermekek a tanulásra előkészítessenek és a logikai rendben való szabatos beszélésre szoktattassanak.

A tanító a kis gyermekek előtt ismeretes tantárgyakat egyenkint és közelebbről a gyermekekkel megvizsgáltatja. A tárgyakon szemléltetés által feltalált ismerni valók felkerestetése alatt őket gondolkoztatja. A gyermekek szemlélete által szerzett tapasztalatokat velök először egyes és értelmes mondatokba foglaltatja, azután az ily egyes mondatokból álló beszélgetést folytonos előadássá kötteti egybe stb.

II. osztály.

Az első évben megkezdett alapon az iskolától és a szülei ház körétől távolabb eső tárgyak szemléltetését úgy folytatja a tanító, hogy ezek ismertetéséből az eddigelé kevésbé érintett tantárgyak előfogalmait is kifejtsé.

Igy a családi élet ismertetéséről rámegy a helység lakóiból álló családoknak s ezekről a társadalmi és a polgári életnek ismertetésére.

Ezekről a helység (falu, város) környéke s határa szemléltetésére fordítván a gyermekek figyelmét, kifejti s megismerteti velök a földrajz és természetrajz előfogalmait.

A légkörre, a napra, holdra és a csillagokra figyelmeztetésből rámegey az időnek és annak felosztásának ismertetésére.

Ezek tanítása közben is folyvást nagy figyelemmel van a gyermekek gondolkodtatására, a gondolkodtatás utján való feltaláltatásra, a gondolatok helyes és szabatos kifejeztetésére és a gondolatok egész sorának folytonos elbeszéltetésére.

Az írás és *olvasás* vezetéséből — hogy az olvasó türelmével vissza ne éljek, — csak azt az egyet említem meg, miként a tanító különösen arra ügyel, hogy a gyermek *minden szót értsen, az olvasmányok tartalmát saját szavaival előadni képes legyen*. Ez az eljárás a gyermekeknek nemcsak értelmi kifejtésére és ismereteik gyarapítására, hanem különösen *nyelvérzékük és előadási képességek* gyakorlására is szolgál.

Az olvasásnak ily módoni tanítása — mondja a magas rendelet — a beszéd- és értelemgyakorlatok tanítása mellett az *anyanyelv tanításának segéd eszköze*.

Ezután szabatosan van előadva a szorosán vett *anyanyelvtan* tanításának mikénti vezetése.

S ne gondolja senki, mintha ez intézkedések csak permissiv természetiek volnának, mert a népiskolai törvény 59 §-a egész kötelezőleg szól:

„Minden növendék anyanyelvén nyerje az oktatást, a mennyiben ez a nyelv a községben divatozó nyelvek egyike. Vegyes ajku községben ez okból oly tanító alkalmazandó, a ki a községben divatozó nyelveken tanítani képes. Népesebb községekben, a hol többféle nyelvű lakosok tömegesen laknak, a mennyire a község ereje engedi, különböző ajkú segédtanítók is választatnak.“

De az ismertetett módszer szerint, ha valaki épen akarná is, nem lehet más nyelven az elemi tanítást vezetni mint az anyanyelven. És a népiskolai törvény nem is egyedül azon egyesekért hozatott, kik gymnasiumokba óhajtván jární, a magyar nyelv megtanulását nem nél-

külözhetik; hanem a népiskolai törvény különösen a népért hozatott, hogy az egész nép írni-olvasni, értelmesen beszélni és másokat megérteni tudjon, a mint e célt a ministeri rendelet igen szépen kifejezi is.

„A népiskolai *anyanyelvtanbeli* oktatás — mondja a rendelet — célja nem egyéb, mint az, hogy megtanuljon a nép *szabatosan beszélni, helyesen írni, a mások beszédét és írását biztosan és tisztán megérteni.*“

Ámde így a magyar nyelv egészen elhanyagol-
tatik, mondhatná valaki. Oh nem! A népiskolai törvény szerint azon nem magyarajkú, a ki folytatni akarja iskoláit, a felsőbb elemi és a polgári iskolában kezdi tanulni a magyar nyelvet.

De viszont a törvényhozás nem lehetett oly szűk látkörű, miszerint megengedje, hogy az egyszer szerzett ismereteket folytatni ne lehessen, miért is gondoskodott, hogy azon vidék, mely nem magyarajkú, anyanyelvét nemcsak a népiskolában tanulja, hanem minden iskolai fokozaton keresztül egészen addig, hol a magasabb akadémiai képzés kezdődik, — a mint ez a fennebbieken kívül az 1868: 44. t. cz. 17. és 18. §-aiból kitűnik:

17. §. . . a közoktatás sikere, a közművelődés és közjólét szempontjából az államnak is legfőbb célja lévén, köteles ez az állami tanintézetekben a lehetőségig gondoskodni arról, hogy a *hon bármely nemzetiségű, nagyobb tömegekben együtt élő polgárai, az általok lakott vidék közelében anyanyelvükön képezhessék magukat egészen addig, hol a magasabb akadémiai képzés kezdődik.*

Ebből kifolyólag a 18 §. így intézkedik :

„*Azon területeken létező vagy felállítandó állami közép és felső tanodákban, a melyeken egynél több nyelv divatozik, azon nyelvek mindenikének részére nyelv- és irodalmi tanszékek állítandók.*“

S ez utóbbi törvényhozási intézkedés csak folyománya a népiskolai törvénynek. Nagyon természetes, hogy a törvényhozásnak, midőn a népiskolai törvény által oly népet akart nevelni, mely másokat tökélete-

sen megértsen, gondoskodnia kellet egyszersmind arról is, hogy ne hiányozzanak oly egyének, kik az „értelmes“ népnek „értelmesen“ beszélni tudjanak. Mert az az állapot, hogy Szabadkán az igazi bunyevác intelligens urak nemcsak hogy ilyr könyvet nem olvashatnak, de a köznéppel állásukhoz illőleg — a nyelvet nyelvtanilag nem tudván — beszélni sem tudnak, — bizony sem a józan hazafiság, még kevésbé a tudományos miveltség dicsőségére nem szolgálhat.

Ily igazságosan és ily célszerűn intézkedett az anyanyelv oktatására vonatkozólag az országgyűlés.

Es ez intézkedésekből kitetszik, hogy a magyar népiskolai törvényben azon elv, miszerint az oktatás anyanyelven történjék és maga az anyanyelv folytonosan tanitassék: egyik sarkelv gyanánt jelentkezik; de kitetszik az is, hogy ez intézkedések alkalmazása nem az iskolaszékek vagy a tanfelügyelők kényétől függő dolog; mert a törvény azok alkalmazását nem csak hogy megengedi, de meg is parancsolja.

Es ha valahol úgy Szabadkán kellene e törvényeket foganatosítani, mert a kit a rozsz akaratu szenvedély el nem vakított, az könnyen beláthatja, hogy Budapestet kivéve Magyarországbn nincs község vagy város, hol egynyelvű s nem magyar ajku nép oly nagy tömegben volna mint Szabadkán.

Es ha ez intézkedések épen nem alkalmaztatnak Szabadkán, akkor a népiskolai törvény sehol sem sérteget meg oly kiáltólag mint Szabadkán, miután alkalmazására az együtt élő, különajaku népsokaságnál fogva legtöbb ok forog fenn.

S ezek után bátran lehetne az iskolaszék összes tagjait, a tanfelügyelő és az elemi iskolai igazgató urakat egész határozottsággal kérdezni: hogyan ugyan miért hozatnak Magyarországon a törvények? Lehet-e itt bizalom valami inánt, ha a polgárok legdrágább kincsére, az oktatásra vonatkozó törvények ennyire lábball tiportatnak? Honnan van, hogy a bunyevác népnek Szabadkán, jólehet a

földmivelő lakosság négy ötödrészét képezi, egyetlen egy népiskolája, egyetlen egy tanítója, de egyetlen egy *abc- és könyve* sincs, a hol, a kitől és a miből *a kizárólag anyanyelven vezethető elemi új* oktatási rendszer áldásaiban részesülhetne?

Mindezt vastag előítélet, tudatlanságból származó s fanatismusig fokozódott ellenszenv szüli! Mert más-kép hogyan lehetne ép észszel, nyilvánosan sajtó útján azzal dicsekedni: hogy nálunk Szabadkán a buyevác népiskolákban *magyar ajku és kizárólag a magyar nyelvet használó tanítók és tanítónők az elemi tanítást a vá-rakozásnak teljesen megfelelő sikerrel kezelik!!*

IV-ik czikk.

Eddigi cikkeimben iparkodtam kimutatni az anyanyelvi elemi oktatásnak úgy jogosságát mint célszerűségét; most pedig, miután e kérdést a magyarosodás fogalmával összekötik, ezen szempontból is törekszem megvilágítani az anyanyelvi elemi oktatást.

Ámbár a jogosság és célszerűség álláspontjára helyezkedve, elmondhatnám nyilt homlokkal, miszerint más tekintetet figyelembe venni nem tartozom, mert nincs földi érdek, mely magasabban állana a fölvilágosodás érdekénél; de miután bennem is a hazafiság szent lángja él, miután én sem akarok elszakadni apám hagyományos történetétől, s miután én is egy sorsban akarok részesülni a magyar nemzettel: azért nem hagyhatom figyelmen kívül az érintett kérdést sem, annál kevésbé nem, mert az általam védelembe vett igaz ügy épen nem ellenkezik a magyarosodással, még kevésbé a hazafisággal.

Hogy a B. H. által fennen hirdetett s általam kárhoztatott tanügyi *képtelenséget*, jobban mondva tanügyi *botrányt* az illetők oda *fent* elnézik, ide *lent* pedig nem csak hogy eltűrrik, de a legnagyobb buzgalommal sutenirozzák, annak egyszerű oka azon téves nézetben rejlik, *mintha a bunyevácok közt a magyar nyelvi elemi tanítás által a magyarosodás terjedne.*

A bunyevác nép jobbjai, aristokráciája, lelkészei, egyáltalában az értelmiség önnön példáját tartva szem előtt, fejébe vette, hogy a földmivelő bunyevác néptömeg át- és megmagyarosodására elegendő a magyar szó, a magyar nyelv; és hogy a magyar nyelv a bunyevác nép között a népiskolákból és tanodákból terjed és terjesztetik.

S ők ezen, a bunyevác nép szellemi fejlesztésére végzetes balvéleményben élvén, nemcsak önmagukat, hanem az országot is elámitották azzal, hogy Szabadkán a bunyevác népnél — a magyar néppeli kölcsönös életviszony által terjedő magyar szó- és magyar nyelvvel — maga az elmagyarosodás is oly párhuzamosan halad, miszerint a bunyevácoknak Szabadkán maholnap nyoma se lesz.

A ki netán ez iránt kételkednék, ám jöjjön körtünkbe: menjen végig a szűk piac körül összeszorult belvároson végig; tessék a helyi viszonyokat nem ismerő vidékinek a városházba, közintézetek, a casinók, a politikai pártok olvasó köreibé, a kávéházak, nagyvendéglőkbe betekinteni; tessék belépni a nagyúri termekbe, a meggazdagodott kereskedők, iparosok házába, a nagykirakatú bolttól kezdve le a belvárosi szerény kézműves műhelyéig: mindenütt a kellő német *competentia* leszámításával magyarságot fog találni.

Ez így van, ezt látja és láthatja mindenki — mutogatják is mindenkinek — az *úri belvárosban*.

De a piacon túl elterjedő nagy faluváros alvárosaiban hogyan és miként van a családi és polgári élet? mily nyelven conversálnak? mily nyelven dicsérik és imádják az Istent? stb. ezt a szabadkai liberalizmus végkép ignorálja; ezt a vidékinek látnia nem szabad; ezt álszégyenből nem mutogatják. Erről csak az illető lelkészek, a néptanítók, az adóbehajtók, a cirkularis pandúrok és a népkorteskedés beállta óta az illető pártok korteseinek van biztos tudomása. — Ha pedig néha-néha valamely előkelőn megesik, hogy az ottani vi-

szonyok komoly gondolkodóba ejtik, azzal vigasztalja magát : ott vannak a magyar ovodák, a magyar népiskolák, ott vannak a magyar *abc-és* könyvek, ott vannak a magyar tanítók és tanítónők ! Majd megmagyarosodnak ! Csak nyomni és fojtani kell a rác szót !

És a piacon és a piac környékén láthatókért a szabadkai intelligentia az ország előtt nagy becsületet aratott ! Mélyen meghajol előtte a magyar hazafiság. És igen méltán ! Mi is — nyilván és őszintén mondjuk — örömmel megtennök, ha azt látúók, hogy a bajsai Vojnicsok után valamennyi Hajdú-, Purcsár-, Tunics- Kortmis stb. Vojnicsok ; ha az almási Rudicsok után valamennyi Vranics, Szlávnic és Purkó Rudicsok ; ha az almási Antunovicsok után a többi Antunovicsok ; ha továbbá az elnagyúriasodott Mukics, Piukovics, a tollat forgató Skenderovics, Vujevics és Perticsek és a többi hosszú legio puha tenyeres bunyevácok kedvéért valamennyi keménytenyerű szántóvető édes testvéreik és rokonaik testestül lelkestül megmagyarosodtak volna. De megtennök igen szívesen a bókot akkor is, ha reményünk lehetne, hogy az a bunyevác, aki „*procul negotiis. paterna rura bobus arat suis*“ a magyar nyelv megtanulásával *valaha is* megmagyarosodhatik.

De mielőtt kimutatnám azt, hogy az *elmagyarosodásra még nem elegendő a puszta magyar szó eltanulása*, szabadjon még néhány vonásban a bunyevác nép szánnadó helyzetét lerajzolnom.

A bunyevác értelmiség azon hiú reménytől elkapva, hogy a különféle tényezőknél fogva elkerülhetlenül terjedő magyar szóval az elmagyarosodás is terjed, immár 40 év óta a legnagyobb hévvel mindent elkövet, hogy a bunyevác szót nemcsak önnön maga, hanem a néptömeg is elfelejtse. Kizárták a bunyevác szót saját tűzhelyökből, családjuk köréből ; kizárták azt a polgári életből, a tanodák és népiskolákból, köz- és magán tanintézetekből. Azon tehetős bunyevác, ki fiának kiiskoláztatására ezeket költött, midőn tapasztalja, hogy úr-

rá lett fia nem képes tökéletesen bunyevácul beszélni, még kevésbbé az ő Satyrját vagy Kačićját olvasni és érteni, gúnyosan kérdi, hogy hát tulajdonkép mit tanult? S így a bunyevác értelmiség elnyomva, elhanyagolva elfelejtve saját népnyelvét, közte és a nép között a szellemi viszony már annyira megszakadt, hogy a nép vezetésére hivatottak a magán életben cselédjeik, a polgári és alkotmányos életben pedig korteseik által érintkeznek a néppel, melynek kebelében élnek tömérdek vér- és névrokonaik. A lelki pásztorokat pedig igazán csak a „miatyánk“ tartja, kik között alig találsz egyet kettőt, ki a tanulás folytán kifejlett eszmeköréhez méltó predikációt mondani tudna.

Minő szánandó állapotot szült ezen különben hiú magyarosodási fanatismus a bunyevác népnél, nemcsak én mondom, hanem minden oly magyar, kinek agyvelejét el nem homályosítá a rossz akarat vagy fanatismus. Rónay István, kalocsamegyei áldozár, így ír a bunyevácokról. „A bunyevác nép, — mondja a tisztelt lelkész úr — jó szivű, becsületes, egyszerű az együgyűségig, — őszinte evangéliumi nép. A bunyevác a nélkül, hogy buta volna, hátrább áll a szerbnél értelemben. E népnek nincs szellemi élete, nincs egy árva lapocskája sem, mely politikai kivánalmai szerint volna szerkesztve; politikai kivánalmai a magyaréval ugyanazonosak. De még kalendáriomot sem tudok, mely kizárólag e népnek igényeihez volna alkalmazva, — az imakönyvnél más könyvet nem ismer. Ezen eseménydús napokban (1866-évben) itt ott horvát lapokat kezd olvasni, mely visszás körülmény a mondottakból következik. E népnek nincsenek szellemi vezérei. A művelt és polgári osztály, mely kebeléből kikerül, megszűnik bunyevác lenni és a papság a templomon kívül vele szellemi összeköttetésben nincsen; hozzájárul, hogy e néphez gyakran oly lelkészek adatnak, akik nyelvét csak immel-ámmal beszélük, — és e jó nép azt hiszi, hogy ez így is jól van; szóval e nép szellemileg el van hanyagolva. . . .

Jól van-e ez így? Nem vitatom, úgy hiszem azonban, hogy az e nép irányában elkövetett mulasztás magát idővel megboszulandja.“

Ilyen siralmas, visszás szellemi állapota van egy aránylag igen jó módu és szép értelmű népnek, egyedül azért, mert a fölötte gondoskodni hivatott értelmiség nyelvét tudni nem tartja érdemesnek.

S ezen visszás helyzet tán még megjárna, ha Bács-megyét most is néhány bunyevác nemes család, a kir. városokat pedig az önnön magát kiegészítő 60 képviselő és az örökös hivatalnoki kaszt vezérelné mint 1848. év előtt; de most, midőn az alkotmány sáncaiba ott is itt is a népek ezreivel a bunyevác nép is felvétellett, hogyan és miként áll ezen abnormis viszony? azt a nép vezetésére Isten és emberek előtt hivatott bunyevác arisztokracia, nép jobbjai legjobban tudhatják, ha visszatértenek azon páratlan lelkesedésre, melylyel a bunyevác nép 1848. évben az előkelő kiváltságosok előtt kinyitotta a város tanácsstermeinek ajtait, melyeket előttök a rájuk és befolyásukra féltékeny városi bürokrácia oly makacsul zárva tartott.

Most azonban, midőn azok, kik a néppel közvetlen érintkezésben voltak, jobbára kidőltek, a bunyevác nép jobbjai őket megillető befolyásukat teljesen elvesztették, úgy hogy helyeik a szó szoros értelmében üresek volnának, ha a törvény nem könyörül rajtuk. A bunyevác nép jobbainak, ha befolyásukat meg akarják tartani, nem elég ám csak a bunyevác vezetékeveket megtartani, hanem a mi ennél sokkal fontosabb és a mi nagyobb horderejű, szükséges a nép nyelvét tudniok és pedig jelenleg a fejlett viszonyoknál fogva sokkal tökéletesebben mint 1848. év előtt; különben könnyen megtörténhetik, miszerint olyanok is találkozhatnak, kik a népet elnyomottnak hirdetnék és a kik oly intenciókat terjesztenének, miket magam is kárhoznának.

Természetesen a B. H.-nak és protectorainak ezen általam előadott visszás helyzet nagyon tetszik. Törőd-

nek is ők azzal, hogy az alkotmányos jogok gyakorlására hivatott polgártársak, a buta bűnyő tanképes nemzedéke a népiskolákban szellemi táplálék nélkül a ki-pótolhatlan drága időt vesztegeti az üres magyar *abc-és puszta szavak elrecitálásával* A bunyevácok felvilágosodása, oktatása! No még csak az kellene! Hisz épen a buta bűnyő és a magyar politikai népsajtó söpredékével saturált köznép az az erős szikla, melyen az 1848-ban a köztérről oly lelkesedéssel leszorított városi bürokrácia maradványának, a B. H. protectorainak uralma ez idő szerint alapszik.

Ezekből lehet azután magyarázatát venni annak, hogy Szabadkán az uralkodó álliberalizmus, a szabadkai áldemokratia közlönye szörnyű dühbe jön, ha valaki a bunyevác nyelvet, a bunyevác népkulturát megemliti; ezekből lehet kimagyarázni, hogy a B. H. miért villogtatja folytonosan a sujtó panslav menyköveket; miért gyalázza felfuvalkodva azokat, kik a városi municipium rendezésekor a szentesített törvény ígétől lelkesedve, a bunyevác nyelv illő méltánylása iránt „szárnyaikat csattogtatták“; miért kérdezi gúnyosan: „ki emelt szót az illető helyen a bunyevác nyelv iránt? Hisz a nép erről mit sem tud!“

Igaza van a B. Híradónak, hogy erről a nép eddig mit sem tud, és épen ez a B. Híradó szerencséje és létfeltétele. Ámde ne örüljön e felett nagyon, mert jól tudhatja ő is, miszerint lelketlen dolog egyáltalában, különösen pedig kulturális ügyben magától a néptömegtől, kiváltképp intelligentiájától megfosztott oly öntudatlan néptől, minőnek a világ a bunyevácot ismeri, várni a kezdeményezést. *S a mily lelketlen dolog ép oly rossz politika ez, mely előbb vagy utóbb, de minden esetre első sorban a Bácskai Híradókon fogja magát megboszulni.*

Most pedig, a mit már előbb kell vala tennem, áttérek annak kimutatására, hogy a magyar szó elsajátítása még nem vonja maga után az elmagyarosodást, s hogy az a siralmas helyzet, melyet a bunye-

vác népnél a magyarosodási törekvés előidéz, legkevésbé sem paralyzáltatik azon igen-igen csekély eredmény által, mit a magyarizálók fanatizmusa felmutatni képes.

V. czikk.

Nunc venio ad fortissimum! Vajjon a bunyevác, ha meg is tanul magyarul, megszűnik-e azért bunyevác lenni? *Vagyis elérhető-e valaha azon cél, melyet a szabadkai iskolaszék a legtörvénytelenebb módon maga elé kitűzött?* Erre tagadólag kell válaszolnom. A köztünk és vidékünkön nagy számmal elmagyarosodott népek példája még nem bizonyítja azt, hogy a bunyevácok elmagyarosítására elegendő volna a magyar nyelv eltanulása.

En, ki születésemmél, családi és rokoni viszonyaimnál fogva a bunyevác nép életmódját, nyelve és vérsége iránti érzelmeit közvetlen közletről ismerem, azon erős meggyőződésben élek, hogy a bunyevác népet addig, míg ő sajátságos házi, családi életmódja és foglalkozása mellett megmarad, a magyar nyelv egyáltalán megmagyarosítani nem képes.

Ugy hiszem, senki sem fogja tagadni, hogy a bunyevác nép között a magyar szó, a magyar nyelv oly mérvben terjedt el, miszerint azzal a legzelosusabb magyarizáló is méltán megelégedhetik. Maga a „Bácskai Híradó“ is a szabadkai 35000 bunyevác között csak 3000-et talál, ki magyarul nem beszél. De legyen minél több, annál jobb. Hisz nem hiába terjedt el azon, különösen polyglott hazánkban alkalmazható közmondás: „Quot linguas calles tot homines vales!“ Eltekintve a magyarságot minden áron terjesztő buzgalomtól, a magyar nyelvnek a bunyevácok közti elterjedését már magában azon körülményből lehet következtetni, hogy városunk kebelében részint benszülött, részint letelepedett 20000 magyar él, és hogy városunkban a magyar nyelv már 40 év óta élő nyelv.

Azért hangsúlyozom a magyar nyelvnek a bu-

nyevácok köéti elterjedését, mert az egész bunyeváciugyi vitának ez az *Achilles-sarka*. Erre fekteti az ellentábor a fősulyt; én is eltérő nézetem megvilágítására és a bunyevác népélet szemléletéből eredt ellenkező meggyőződéseim igazolására innen meritem érveléseimet.

Kérdem, hol és kitől sajátította el a szállási szántóvető bunyevác nép a magyar nyelvet? Álljunk vele szóba és meggyőződünk, hogy 10-ed része iskolát nem látott. A városba pedig csak imádkozni és adót fizetni jár be. És kérdem továbbá, vajjon e népnél áll-e valami viszonyban a magyar nyelv a magyarosodásra nézve? Saját tűzhelyén olyan, mintha soha magyar szót nem hallott volna.

De erről azt mondják, hogy buta földmivelő paraszt nép. Hát az adai, zentai, kanizsai, topolyai, jankováci, mélykúti, madarasi, és városunkban is nagy számmal megmagyarosodott tótok különb parasztok voltak, hogy a magyar nyelv elsajátításával egy generatio alatt így megmagyarosodtak? hogy a mostani összeírásoknál csak neveik maradtak meg?

Nézzük meg hát a városban benlakó, az urakkal és a városi civilisált néppel mindennap érintkező, előkelő bunyevác gazdákat.

Azt tartom, hogy a „B. Híradó“-nak *magyarajku és kizárólag a magyar nyelvet használó* legbuzgóbb tanítója sem képes az elemi iskolában a mostani bunyevác növendékeket jobban megtanítani a magyar nyelvre, mint a hogy azt például a gymnasiumot eminentiával végzett K. Józso, Gy. Károly, S. Véco, a bölcsészettet hallgatott M. Péter, a theologiát végzett V. Pájó, a jogászokodott P. Jeremiás és a magyarul szónokló M. Sime és a többi iskolázott előkelő bunyevác földes gazdák beszélnek.

Es lépünk be ezen iskolázott, mondhatni művelt bunyevácok tisztos hajlékaiba. Hisz előkelő emberek, nagyobb részt virilista képviselők! Mihelyt belépünk, elénk jön a házi gazda, bevezet az úrias csinnel bebú-

torozott padlatos szobába. Azonnal ott terem Jéló, a ház eladó leánya, a csordultig megtöltött palackok- és poharakkal. A házi gazdával kedvünk szerint beszélhetünk magyarul, úgy hogy az még az imitt amott elejtett rác szóra is magyar feleletet ad. Jéló is mint előkelő bunyevác ház leánya az úri leányokkal a belvárosi leány iskolába járván, jól megtanult magyarul beszélni, írni, olvasni, kötni, himezni stb. A negyedik osztályba már kötő nélkül félig meddig úrias ruhában járt. Mi tagadás benne: látván, hogy az iskolában sok nálánál szegegyebb úri leány volt, ő is kisasszony akart lenni. De iskolai pályáját végezvén, mást gondolt: ismét elővette a kötőt, szélesebbre vette ruháját és divánra kezdett járni. Most olyan bunyevác leány, hogy a legnyíjasabb pelyhes szakállú úrfi vendég a világért sem volna képes ajkairól egy magyar szót kicsalni: félti a magyar szótól bunyevác leányjellegét, bunyevác leányzatmatját.

Menjünk most a csinos előszobán át a mellék udvar szobába. Ez a házi gazda öreg szüleinek, az eladó leányok, a gymnasista deák lak- és a szállási soros menyecskeké beszálló szobája. Itt már a magyar szóra csak a deák fog felelni.

Sétáljunk most ki az udvarra és menjünk át az udvaron elnyúló alsó házba. Középen van a téres konyha; a nagy patkán javában lobog a tűz: ott most nagy sürgés forgás van. A két menyecske neki gyürekezett: sütnek, főznek, mert úri vendégek vannak a háznál. A két szobából előtóduló tanköteles gyermekektől alig lehet a tágas konyhában mozogni. Isten győzné ezeket *magyar abc*-ével! Itt már egy kukkot sem tud senki magyarul.

A ki megfordult egy előkelő bunyevác háznál, úgy hiszem meggyőződött, hogy a kép, melyet eladni törekedtem, megfelel a valóságnak. A magyar szó csak a házi gazda vendégszobájában, a vendégség tartama alatt, él. De ha az úri vendégek szétmennek; ha a

búcsúpohár koccanása, ha az istenhozzád elhangzik: elhangzik a magyar szó is!

És ha ilyen az előkelő bunyevácok házi élete, akkor bizton lehet következtetni, mennyire terjed az átmagyarosodás a magyar szóval azon kisebb módú bunyevácok házánál, kik ha iskolába jártak is, az urakkal vagy soha vagy pedig igen ritkán érintkeznek.

De nagyobb tanulság okáért nézzük meg a szintén előkelő V. H. P. földbirtokos házat. Magyar nőt vett el. Négy fiút nemzett, kik részint odahaza édes anyjoktól, részint az iskolában úgy megmagyarosodtak, hogy odahaza egymás közt magyarul beszélnek. Ámde a fiúk nem akartak urak lenni, hanem atyjok szép gazdaságában kivették a fogadott béresek kezéből az ekéket, mezei gazdákká lőnek s mint ilyenek bunyevác leányokat vettek nőül. És egy *fél magyar, fél bunyevác házból négy bunyevác ház lett.*

Ha a B. H. ennek okát közelről akarja látni, ne sajnálja fáradságát: a tanulság meg fogja jutalmazni.

Látogassuk még meg a bunyevác M. V. és a magyar B. P. földbirtokos házat. Egymás mellett vannak házaik, a szálláson is borozdások. Régi jó szomszédok s mint ilyenek elsajátították egymás nyelvét: ők magok közt szépen megoldották a nemzetiségi kérdést.

Már kívülről rá fogunk ismerni a magyar és a bunyevác házra; de belülről még szembeötlőbb a különbség. A bunyevác háza meg van népesedve; minden zege zuga tömve van; a háznál nincs idegen béres cseléd. — A magyar ház népe, a házi gazda, felesége s néhány gyermekén kívül, fogadott cselédből áll. A magyar fiait, leányait, mihelyt összekelnek, kiházasítja és maguk szárnyára ereszti. E szerint egészen más a magyar, más pedig a bunyevác ház berendezése: másképp élnek, sütnek, főznek, dolgoznak, másképp bánnak a len-, kender-, tej-, túróval a magyar, másképen pedig a bunyevác háznál. Egészen különböző születési, menyegzői,

halotti szertartásaik vannak. Egy szóval: *külön jellege, külön házi morálja van a magyar és külön a bunyevác családnak.* — És így mindamellett, hogy ősi jó szokások, egyik a másik házi, családi szokását, életmódját a legcsekélyebb mértékben sem sajátítja el! Miért? mert az, a mi a szomszéd magyar háznál van: *magyar*, a mi pedig a szomszéd bunyevác háznál van: *rác szokás.* Gyermekük mint tőszomszédokéi együtt nevelődnek, együtt járnak iskolába; de midőn Pista legénykedni. Milka pedig lánykodni kezd, vége a gyermeki életnek: Pista a magyar korezmába (máshol fonóba), Milka pedig a bunyevác dívánra jár. *Elválnak életutjaik.* Pedig miután Milka és Pista szüleik után szintén borozdások lesznek, az ő jutalékukon szépen elférne egy szállás! De ez nemcsak Pista és Milkának, hanem még az öregeknek is soha eszük ágába sem jutott. Miért? Mert Pista magyar legény, Milka pedig bunyevác lány.

Ez már így van az életben. És a mig így leend, mig a bunyevác ház jellege el nem vesz, mig a magyar legény magyar korezmába, a bunyevác leány pedig bunyevác dívánra fog járni, mig Pista, a magyar legény, a bunyevác Milkával „holtomiglan holtodiglan enyém és tied“ nem lesz: addig, lelkemre mondom, mind hiúság és álom! Agyonmagyar-abc-éztethetjük, agyonmagyarnyelvtanoztathatjuk a bunyevác növendékeket, *de az oly epedve óhajtott megmagyarosodásról, sőt még a magyarságra nézve igen kétes eredményű amalgamisatióról is szó sem lehet!*

Ezen általam eléadott természetes tényezők akadályozzák a bunyevácok magyarosodását.

S valamint nálunk úgy másutt sem megy az elnemzetlenítés, hol *ősi szokásokkal* bíró népek *tömegesen* élnek. Úgy hiszem, a brüsseli 100,000-nyi művelt francia más szellemi és anyagi súlylyal nehezedik az ottani flamandokra mint az itteni magyarság a bunyevácokra: és a most már nyelvüket is művelni kezdő flamandok

mint jó hazafiak folyvást élnek a francia nyelv megtanulása mellett is.

Iha köztünk és vidékünkön nagy számmal elmagyarosodott tótok léteznek, ezen jelenségnek szintén megvannak a maga természetes tényezői. Azon tótok, kik elmagyarosodtak, a felvidékről nem egyszerre ezer szeres tömegekben, hanem több ízben sokkal kisebb csoportokban származtak le, s egész falvakat el nem lephetvén, magukat egészen idegeneknek érezték; szokásaikat nem megtartani, de rajtuk túladni szerettek: minek folytán a nagyobb magyar tömeg által hirtelen elnyeletek.

Ezen kívül a tótnak oly sajátsága van, mely a bunyevác összetartozási szokásnak egészen ellentéte, és a mely az elnemzetlenítésre igen alkalmas. A madarasi tót például megkapván Latinovits Jósó tisztartójától 6 fertály földjét, boldog lett azon, a búza kenyéren. Testben, lélekben gyarapodott: gyermekeket nemzett. De mihelyt ruházniya kellett őket, nem tartá magánál őket mint a bunyevác, hanem odaadta szolgálni. Zsuzsát a városba, a fiukat pedig a Bilics földre, Orczy kiszállására vagy Polinperger gazdasághoz. A sessios tót odahaza gazdasága gyarapultával bérest fogadott. Zsuzsa ez alatt a városban szépen felruházkodott és megmagyarosodott! Alig várták szülei haza, odaadták őt szófogadó Jancsi béresöknek. A fiuk is mihelyt az uraságok cselédháza küszöbén átléptek, úgy elfuladt bennök a tót szó, hogy nem is vették észre, mikor tanulták meg a magyar szót. Takarosán, magyarosan felruházkodtak. Ki az öreg béres, ki pedig a számadó leányát nőül vette. Gyermekekben, lábas jószágban meggazdagottak, — és midőn az öreg szülő halála hírét vették, haza mentek: a hat fertály földet kiki megtoldva, hat egyenlő részekben megosztották. Lett egy tót házból hat magyar ház. Et sic porro!

De a hol a tótok nagyobb tömegekben települ

tek, ott ezen pusztító szokásuk mellett is mai napig megvannak.

Nézzük most a Bácskaság őslakóját, a maga körében vérségére önérzetes bunyevácot. Azt tartja magáról, hogy az Isten őt e földön és e földért teremtette. Lenézi a németben a *jövevényt*, a magyarban pedig a *tótot*. Másutt ő bunyevácot nem tud: *neki itt élni, halni kell.*

A bunyevác ház patriarchalis rendszerénél fogva közösből, közös tűzhelyen egy családfő alatt él. Pro se *commune*-t képez. A ház belső és külső dolgai a „*chacun celon sa habilité*“ szerint vannak a családtagok közt felosztva. E szerint az idegenekkel az ily család keveset érintkezik. A ház népe 30—40, sőt néha több tagot is számlál, de a ház feje népes családjá tagjait szolgáltni, más kenyerét enni a világért sem engedi, *mig egy talpalatnyi földje, egy darab kenyere van.* Ha a ház feje meghal, az ilyen házból 5—6 jól megszorodott ház is kikerül.

Ez a tulajdonképeni oka annak, hogy a zomborszabadkai granicsár örvonal megszüntével felső Bácskában 150 év alatt a lakosság, az ég és föld megváltozott, *de a bunyevác megvan, úgy a mint őt az Isten megteremtette. Él!*

Túlélte a török barbárság jármát, mint granicsár túlélte az osztrák szoldateszka igáját, és minden bizonynyal túl fogja élni a jelen korszak ránehezült álliberálizmusát, túl fogja élni a vak fanatizmust, mely a magasztos magyar hazafiság örve alatt immár fél század óta szellemi világát, nyelvét elfojtani akarja, melyen a magyarral együtt, egy oltár előtt leborulva, imádja Istenét!!!

VI-ik cikk.

Azok után miket eddigelé elmondottam, úgy hiszem, senki sem fogja kétségbe vonni az anyanyelvi

oktatás célszerűségét és jogosságát; senki sem fogja tagadni, hogy a magyar nyelven elemi oktatás az óhajtott átmagyarosodáshoz nem vezet, hanem igen is vezet azon elhanyagolt szellemi állapothoz, melyet ugy saját meggyőződésemtől indítatva, mint mások tapasztalatain okulva, IV. cikkemben megérintettem.

Ámde ha nem is tagadja ezt senki; ha állítása-
imnak humanistikus szempontból igazat is kell adni: politikai tekintetknél fogva — azt mondják — azokat a leghatározottabban ellenezni szükséges; mert a magyarosodás ha nem is tömegesen, de részint a műveltség, részint a házasodás, ipar folytán még is terjed. Ha pedig a bunyevác nyelvet a népéletben bozgatjuk, egy két olvasmánynyal, népujsággal élesztjük, vagy plane mint tanítási nyelvet és tantárgyat a népiskolákba behozzuk: azzal az átmagyarosodást még az intellegentiánál is végkép megakasztjuk. Sőt tovább mennek és azt mondják az ellentáborban, hogy e törekvésünk által akarva nem akarva a bunyevácokat azon veszélynek tesszük ki, miszerint a felelevenítendő nyelv és irodalom által az amugy is nyelvileg rokon szerbséggel összeolvadnak, — és akkor vége Bácskának! Kiemeljük a zsilipet, mely Magyarországot, a magyarságot délkeletről a délszlávtság áramlatától oltalmazza. Tehát magyar hazánk, a magyar nemzet szerelmére, ne bántsuk, ne bozgassuk a dolgot: inkább maradjon a bunyevác — a kin a magyar szó nem fog — butának és jó hazafinak, mint sem nyelve és irodalma által hazafiságát veszélyeztessük!!

Megindult ügyünk ellen a mérsékeltőbbek és józanabbak ezt szokták felhozni leginkább.

Megvallom, hogy itt oly megrögzött előítélettel, oly megkérgesedett elfogultsággal állok szemben, miszerint e tekintetben a felzaklatott kedélyek által megzavart eszmék tisztázására, a felköltött aggodalmak megnyugtatóására foliantokat, könyveket kellene írnom. De mivel erre sem alkalmam sem tehetségem nincs: azért

csak lehetőleg összevonva törekszem a felvetett kérdést ezen oldalról megvilágítani.

A mi azon aggodalmat illeti, hogy a bunyevác nyelven tanítással a bunyevácok között a magyarság terjedése megakasztatik, én részemről azon erős meggyőződésben élek, miszerint nincs emberi hatalom, mely körünkben és vidékünkön a folyamatban levő magyarság terjedését megakadályozhatná, még akkor sem, ha Isten különös csodájánál fogva a bunyevác elem a magyarság színvonaláig emelkedhetnék: akkor is roppant fölénynyel bírva a magyarság a magyar culturában, a magyar nyelv országos és diplomatikai állásában.

De más részről, mint már emlitém is, szintén oly erős a meggyőződésem, miszerint nincs földi erő, mely a bunyevácokat, úgy a mint vannak, humanus módon tömegesen oly mérvben és oly sikerrel átmagyarosítaná, milyennel a bunyevác mivelődési ügy ellenségei magukat kecsagetetik. Mondom, humanus módon, mert kegyetlenséggel és néhai Patachich kalocsai érsek embertelenségével ¹⁾ a bunyevácokon is, mint a kalocsai tótonkon, meglepő csodát lehetne tenni.

A bunyevác minden egyszerűsége mellett előkelőségre, uriasságra vágó. Mint ilyen egyáltalában előkelő urat, papot szeret nevelni. Gyermekét rendszerint csak a végből és csupán a végre küldi az iskolába és szívesen költekezik reája. De ha látja, hogy gyermekéből előkelő úr vagy pap nem lehet, kiveszi őt a gymnasiumból, theologiából — és kiviszi a szállásra. Az arisztokratának született bunyevác lenézi a kereskedést, az iparüzést: az nem hozzá méltó foglalkozás. Ezért van Szabadkán gymnasista, theologus, földművelő. A magyar,

¹⁾ Ut igitur usum idiomatis Hungarici Gabriel Patachich archiepiscopus in hac civitate reduceret, licet ipse Croatico genere natus fuerit, usum tamen Illyricæ linguae sub multa 12 vel florenorum, vel baculorum inhiuit, industriaque hac effecit, ut quorum avi nunc etiam Illyrica lingua preces ad Deum fundunt filii nepotesquen non nisi Hungaricam calleant. L. Katona: Histor. metr. Colocensis Ecclesiae pag. 72.

a német odaadja gyermekét az iskolába, hogy tanuljon, és legyen aztán belőle az, a mi.

Tegyük most fel, hogy a szabadkai külvárosi bunyevác népiskolákban javában foly a bunyevác nyelveni tanítás. A tanuló gyermekek, a mit az iskolában a tanítótól látnak, hallanak, a mit szemlélnék, észlelnék, mindennek teljes tudatában vannak; szabályosan gondolkoznak, gondolataikat és eszmélkedéseiket logikai és nyelvtani rendben kifejezni, a tanulókat értelmezni tudják; egy szóval tanulásuk és taníttatásuk az újkori pædagogia színvonalán áll. Vegyük még hozzá, hogy az iskolák tanítása a bunyevácságért lelkesedő tanítók és tanítónők vezetése alatt áll.

A belvárosi elemi iskolákban, a gymnasiumban pedig az eddigi módon a legjobb sikerrel tanítanak a tanítók és tanárok, kizárólagosan magyar nyelven, azon különbséggel, hogy azok kedvéért, kik a nép tanítóságra, lelkeszségre szánvák vagy a politikai életben a nép vezetésére hivatvák, a bunyevác nyelv is taníttatnék.

Vizsgáljuk már most, mit eredményezne a bel- és külvárosi iskolák ezen állapota.

Köztudomásu dolog, miként a külvárosi elemi iskolákban a nagyobb földbirtoku bunyevác osztály aránylag igen csekély részben van képviselve; mert a bunyevác csak azon gyermekeit küldi — ha küldi — a gatyás iskolába, kiket a szállásra szánt, hogy addig is, míg fel nem csöpörödnek, odahaza ne lábatlankodjanak, és imádkozni, betűt ismerni tanuljanak. Az úrnak, papnak szánt gyermekeket pedig egyenesen a belvárosi úri iskolába küldik. De oda küldik azok is, kik a tudomány által gyermekeik sorsán javítani akarnak, és kiknek módjukban van gyermekeiket úgy ruházni, hogy a belvárosi iskolákba bejárhassanak.

E szerint a külvárosi iskolák jutalékát a városban lakó kisebb birtokosok, szegény földművelők, mesterekből, kézi munkások gyermekei képezik, kiknek szülei vagy nem akarnak vagy nem bírnak ruházatra

költekezni. — Ez utóbbi sorsu gyermekek szülei kérve kérik a tanítót: „samo nek uči dite madžarski“ csak magyarul tanuljon! Mert látják, hogy gyermekeikből a magyar nyelv nélkül csak kézi munkások lehetnek; a szegény szülék pedig ép azért vezetik gyermekeiket az iskolába, hogy a keserves életmódtól megmentsék őket. És azért is kérik az ily szülék a tanítót, hogy csak magyarul tanuljanak gyermekeik, mert azt tartják, hogy a tudás, a tudomány már magában a magyar szóban van s mert azt hiszik, hogy bunyevác nyelven semmit megtanulni avagy tudni nem lehet. Aztán — gondolják magukban — minek a gyermeket arra tanítani, amit úgy is tud; — különben pedig e földön a bunyevác szóért mit sem adnak; annyit pedig minden bunyevác gyermek tud. a mivel azt, mire az egekből és az egekben szüksége van — a templomban leimádkozhatja. Tehát: „samo nek uci madžarski“ csak magyarul tanuljon!

Az ily aggódo szüléket a hivatását átérző tanítónak felvilágosítani, megnyugtanni kell azzal, hogy most az iskolában a gyermekeket nem a pusztá betűismerésre, betű leírás és elolvasására, hanem a gondolkozás- és eszmélkedésre: tudás és tudomány alapjaira tanítják; ezekre pedig a gyermeket, minthogy egy szót sem tud magyarul, csak anyanyelvén lehet úgy mint a „Miatyánk“ és a „Hiszek egy Isten“-re alaposan és sikeresen tanítani. Ha azután gyermeke az alapismereteket megszerzi, a magyar nyelvre is fogja tanítani és előkészíteni, hogy a városi iskolákban folytathassa tanulmányait. Így kell e tekintetben lelkiismeretesen eljárulni.

Nézzük most a bunyevác ajku, kizárólag a bunyevác nyelvet használó, a várakozásnak teljesen megfelelő tanítók tanítványai hová lesznek? Vajjon az életben ki fogják-e valahol a magyar szót, a magyar nyelvet kerülni?

A bunyevác iskolák tanoncainak nagy része kimegy a szállásra.

Ott kétségkívül megtalálják a magyar szót a szomszéd magyar szálláson, vagy saját avagy a szomszéd földön levő magyar kertész vagy árendásnál: megtanulják a magyar szót a szabályosan, nyelvtanilag birt saját nyelvök alapján sokkal jobban és alaposabban mint azok, a kik iskolába nem jártak s így saját nyelvöket nem birják. — A tanoncok másik része a városban bent fogja kenyerét keresni: egy két láncc városi ugarföld művelése mellett árendálással, fuvarozással, kupeckedéssel törekszik majd életmódján segíteni. Ezek már eo ipso benesznek a magyar nyelvéletben; mert fuvarost, kupecet Szabadkán magyar nyelv nélkül képzelni nem lehet. A többiek pedig kézművesek műhelyeibe lesznek beosztva, a hol úgy meg fogják tanulni a magyar szót és úgy meg fognak magyarosodni, mintha soha bunyevác szót nem hallottak volna. — Azon bunyevác növendékekről pedig, a kiknek okuk és módjuk lesz a bunyevác iskolákat kikerülve a belvárosi magyar iskolákban és a gymnásiumban tanulni, csak annyit mondhatok, hogy ezek annyiban különböznenek a mostani tanult sarjadéktól, miszerint a néppel szemben sokkal értelmesebben tudnának beszélni, és ez örömeztőbb hallgatná őket; ha horvát, szerb könyv- vagy újságra akadnának, azt teljesen megértenék, a mi épen nem volna felesleges: de különben a bunyevácásra nézve épen úgy elvesznének mint az most történik.

Elviszi a cultura ellenállhatlanul a maga contingentiaját. És vigye el! Ölemben vinném valamennyit; csak vinné el! De nem viszi. A földjét vérével és verejtekével megváltott tősgyökeres bunyevác földbirtokos elmarad. A népoktatás jelen lendületével 10—15 év múlva az ismeret-, a tudásban túl fogja szárnyalni földjének német árendása, magyar felesze, kertésze, aratója, cselédje! Mertezeknek papjaik, iskoláik, tanítóik, könyveik, irodalmuk, intelligentiájuk van.

Ez a keserü tudat választ el minket, a kik ezt átérezni tudjuk, azoktól, kik e tekintetben érzékeiket elvesztették. **Ezért vagyunk mi a haza, a magyar nemzet vesztére törekvő lázító panslávok: elleneink pedig a haza és a magyar nemzet szeretetében tündöklő hazafiak!** —

De el a keserü szemrehányással! Térjünk még egyszer vissza a bunyevác népiskolákra, és nézzük azok eredményét: mint viszonylik az az általánosan felvett magyar nyelvterjesztéshez? Egyáltalán a nyelv elsajátítására nézve tökéletesen áll az, hogy idegen nyelvet könyvből, tanítás által a már tökéletesen birt egy nyelv alapján lehet jól és alaposan megtanulni. A ki egy nyelvet nem tud, az reá a másikat sem képes jól megtanulni.*) És ez nemcsak azokra nézve áll, kik tanítás folytán akarnak egy nyelvet elsajátítani, hanem még azokra is, a kik társalkodásból tanulnak más nyelvet.

Bunyevác iskoláinkban az új tanrendszer behozatalával már négy éve, hogy a magyar nyelveni tanítással foglalkoznak. Az átmeneti évben 1870.1. évben az iskolának 70—80 tanítványa volt. Ebből azok kiket szüleik imádkozni, betűt ismerni küldöttek, az első és második évben pályájokat elvégezték. Ezekről bátran lehet mondani, hogy a magyar szó hallásán, leírásán és olvasásán kívül egyebet nem vittek haza. A megmaradt harmadévesek a sok gyötörtetés- törődés, szünteleni ismétlés és a könyvekből ernyedetlen tanulás által anynyira vitték, hogy a magyar szót a magyar mondatot kiejteni, a betanult kérdésekre betanult magyar feleletet adni képesek. Itt azon tanoncokat értem, kiknek az iskolákon kívül nem volt alkalmuk a magyar szót hallani. A 70—80 törzstanulóból a negyedik évre elmaradt néhány tiszta bunyevác növendéknek a magyarsága tényleg csak abból áll, hogy a magyar szót, beszédet

*) Innen van Szabadkán, a sok összevissza beszélő mesterember és iparúzó. Szerk.

nagyjából megérteni, azt úgy a hogy anyanyelvén viszszaadni tudja, de beszélni, gondolatait szóval és írásban kifejezni nem képes. Szóval a nyelvet négy évi toródés után nem bírta úgy elsajátítani, hogy a gymnasiumba beléphessen. — Ebből aztán a részrehajlatlan paedagogus megítélheti, mily sikerrel folyt le a tanítás és tanulás a növendék által imitt amott értett nyelv alapján.

Jól tudom, hogy a vizsgákra kiküldött laicus intelligens és nem intelligens vizsgáló tagok ezt észre nem vették, ők teljesen meg vannak elégedve azzal, hogy a bunyevác gyermekek ajkairól a magyar szót hallhatták. A tanító és az igazgató jól tudják, hogyan van. De mit tegyenek! Mikor a B. H. szerkesztője, a tanár, az iskolaszék jegyzője, azt mondja, hogy a várakozásnak teljesen megfelelő sikerrel működnek. Ha pedig egy szót szólnának, nevöket, hazafiságukat kockáztatnák.

Ezt azok megnyugtatóására hoztam elő, a kik azt mondják, hogy a bunyevác tanítási nyelv által a gymnasiumba való átmenetelt és így a magasabb culturát elzárjuk ²⁾. A világért sem akarjuk. Nem a magyar nyelv tanítása és tanulása ellen szólunk mi: ezzel csak lázitanak ellenünk; hanem tiltakozunk a magyar nyelven eléggé nem jellemezhető tanítás vezetése ellen. Teszszük pedig ezt azért, mert látjuk, hogy mind az ismeret mind a magyar nyelv terjesztésére nézve az óhajtott cél elérhetlen.

Igen, ha mindjárt a törvény nem is parancsolja, tanítsák a magyar nyelvet a bunyevác iskolákban, de alaposan és okszerűen. Vegyék azt rendes tantárggyúl, és ha a bunyevác növendékek írni, olvasni megtanultak, tanítsák azt a már nyelvtanilag ismert saját anyanyelvök alapján úgy mint a nyelvet könyvből világszerte tanítani szokták; de ne folytattassék tovább azon bábeli zavar, mely úgy a tanszabadság mint a felvi-

²⁾ *Úgy* is el van zárva. Vessük össze a régi classifikatiókat a mostani érdemsorozatokkal, és meg fogjuk látni, mily arányban fogytak a bunyevác tanítványok.

lágosodás kiáltó gúnyjául szolgál. Meg vagyok győződve, hogy ha a bunyevác iskolákban a magyar nyelv a tudomány elvei és nem a fanatizmus szerint taníttatnék, azáltal a magyar nyelv terjesztésére és elsajátítására nézve becsülendő és sikeres szolgálat tétetnék. Sir a lelkem, midőn látom, hogy a mostani nem anyanyelven vezetett okszerűtlen tanítási mód vérokonaim nemzedékei előtt elzárja az új tanítási rendszer áldásait; midőn látom, hogy a bunyevác gyermekek sem a tudás és a tudomány alapismereteiben, sem pedig a nélkülözhetlen magyar nyelv alapos megtanulásában a magyar gyermekekkel párhuzamosan nem haladhatnak.

Czáfoljanak, nyugtassanak meg okokkal, tényekkel, és én szívesen megadom magamat. ³⁾

És most áttérek a bunyevác nép művelődési ügy politikai oldalára, a fekete pontra: a szerbekkeli faj- és nyelvrokonságra.

A szerb ügy ez idő szerint egyáltalában oly fejletlen, kölcsönösen annyi rosz akarattal van elmérgesítve, hogy szóba se merném hozni, ha ellenségeink azzal szándékosan kapcsolatba nem hoznák a bunyevác elemi tanügyet. Azért a dolog igen kényes voltánál fogva azt csak úgy per summos apices fogom megérinteni.

A mi hazánk délkeleti részein és azon túl élő faj- és nyelvrokon népeknek annyira féltett nemzeti és politikai amalgamisatióját illeti, e tekintetben nyugodtak lehetünk. Gondoskodott erről még annak idején a bécsi kamarilla a vallási dissensus élesztése és hintegetése által. Ki adja meg ennek az árát? Majd az események fejlődéséből meg fogjuk tudni.

Mit? vallás? már tulszárnyalt, elavult dolog, fog-

³⁾ Hát mi lesz akkor a bunyevác Vojvodinából? Miből fog élni a „B. H.“? Hogyan fogja tudni a belügyministerium, Lovászi vicispán, hogy a „B. H.“ is él a világon?
Glasnik szerk.

ják mondani sokan! Most a nemzetiség a főtényező. Ime példa reá magyar hazánk. A haza magyar fiai közt a nemzetiségi érzelmek ledöntötte a vallási disszenszus által emelt gátakat, és a magyar nemzeti érzelmek egygyé olvadván: „él nemzet e hazán.“ mi annál biztosabban történhetett, mert a magyar nemzet a vallási disszenszus előtt is egy nemzet volt. És ez a magyar nemzet felett örökös gondviselésnek oly magasztos áldása, mely előtt minden magyar hazafinak mélyen le kell borulnia. De egészen mások a körülmények, egészen más természetiek a tényezők, melyek a déslávok közötti egyesülést akadályozzák. A magyar nemzet közötti vallási villongás lecsillapításában nagy tényező volt a türelem, és türelmet valló és annak álláspontjáért küzdő protestantizmus. A déslávoknál ellenben mereven szemközt áll egymással a katolicizmus és orthodoxizmus, hozzá még a pogány mahomedanizmus is,*) melyek mindegyike magát csalhatatlannak tartja. Minő döntő horderővel bír a déslávok vallási különbsége sorsukra, azt csak az ítélheti meg kellőleg, ki a déslávokat tökéletesen ismeri. A horvát nemzet nagy fia, jelenlegi bánja, Mazuranics Iván, a déslávok vallás különbségének siralmas következményeit így kesergi:

O Slovinska zemljo liepa,
 Sto sagrieši nebu gori,
 Da te taki udes (sors) ciepa
 I jadom te viečnim mori?

.

Ah, da je proklet, tko cieć (miatt) **vire**
 Na svojega reži brata:
 Jer nesrieća tvoja izvire
 Samo iz toga kalna blata.

*) Vulnera, quae melius non tetigisse fuit.

Ti od negda bracu tvoju
Tudju u jarmu hladno gleda,
Nit ih brani, kako svoju
Triebi 'e branit bracu od bieda.

**Pače ni to nedopusti,
Brat da bratom svojim tezove.⁵⁾**

Különben a délszlávok történelemmel bíró kisebb nagyobb, egyik a másakra igényt tartó országok-, tartományok- és fejedelemségekben széjjel, két birodalom közé telosztva élnek.

E népek a cyrill s latin betűk kivételével egyesített szerb-horvát irodalmi nyelvvel bírnak. Irodalmuk az európai irodalom színvonalán áll; egyben másban világjelentőséggel is bír. És mégis mi az eredmény? Az a mi nálunk a szerbek és bunyevácok között áll. A dalmata dalmatának, a horvát horvátnak, a slavon slavonnak, a sloven slovennek mondja magát, a szerb pedig mindenütt a világon szerbnek tartja és mondja magát. És ez így jól van. Csak így veheti jutalmát az, a ki ezt így intézte.⁶⁾ A szerb valamint nálunk a bunyevác testvériség nevében nem vállalja el a görög keleti bunyevác nevet, úgy másutt sem; és viszont a horvát, dalmata, slavon, a bosnyák, ott a hol kisebbségben van, a szerb testvériség nevében a világot sem vállalná el a római kath. szerb nevet.

Egy szóval a délszlávoknak ha mindjárt közös irodalmi nyelvük is van, de sem közös multjuk, sem közös jelentük, közös törekvéseik, sem közös országuk, sőt még közös nevük sincs mint az olaszoknak vagy németeknek: nekik csak közös szenvedéseik vannak. A terület, melyen a délszlávok laknak, geographiailag össze nem függő; a

⁵⁾ Gundulić Osman : XV. 116—120 stroph.

⁶⁾ De már megkapta, mert a 61-iki zágrábi országgyűlésen a reichsrath-ot a szerbek szavazták le. Ekkor nevezték a reichsrathisták Belgrádot magyar mágnások Mekká-jának, Mileticset pedig magyar pénzen vásárolt „magyaron“-nak.

Glasnik szerk.

sláv név rájuk nézve pedig olyan mint a francia-, spanyol- vagy olaszra nézve a latin.

Hogy azután ily kölcsönös merevedettség, ily szét huzó elemek mellett bajos volna nem mondom délszláv birodalmat, de egy országot is úgy összeolvasztani, hogy azt lehetne mondani: „él nemzet e hazán“, — azt, úgy hiszem, ezek után mindenki beláthaja.

Egész szerénységgel kérдем tehát: hol van az a sláv tenger, melynek zsilipjeit kiemelnék a bunyevác abc-és könyvek?

Hát a keleti kérdésből, a roskadozó europai török birodalom romjaiból nem támadhat oly áramlat, mely hazánkat vésszszel fenyegetné?

Nem! És ismételve mondom: nem! Ez ellen minket velünk együtt a szerb hazafiság, a szerb nemzeti szeretet élethalálra védelmezni fog. Száva határvonala, a magyar sz. korona területének integritása: létfeltétele a szerb királyságnak, a szerb nemzet jövőjének! **Nem Philipinél, hanem Szávánál fogunk a szerb hazafiság, a szerb vitézséggel találkozni!!** Szávat a szerb nemzet jövője tekintetéből senki fiának, legyen az Starčević vagy Miletics, átlépnie nem szabad, de még magának a délszláv geniushnak sem, jöjjön az a maga vagy az orosz avagy a **kárpotlást kereső** osztrák sas szárnyain.

Igy van ez! És a ki ezt ábrándos fellengzésnek tartja, ám vegyen elő bármely délszláv lapot: javában foly ott a fenti irányban a tollharc, melynek magvát az 1861. évi zágrábi országgyűlés feliratának Bosniára vonatkozó, virtualis jogkifejezése hintette el.

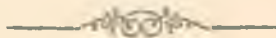
Érdekes, tanulságos és az e tekintetben felzaklatott kedélyek megnyugtatóására szolgáló dolog ez! Miért nem közlik ezt a magyar közvéleményt irányozó lapok délszláv reporteurjei? Miért nem említi ezt a délszláv és a szerb mozgalom ellenőre, a „Bacskaer Bote“? Azért, mert a pancsovai követválasztáson, a karlovici egyházi

congressuson megbukott (!?) magyar államiság eszméjé-
féle hetz-ek többet hoznak a konyhára.

Különben igen szomorú dolognak találom, hogy
a moderu magyar hazafiságnak félni kell; még szomo-
rúbbnak tartom, hogy ez alaptalan félelmet önző, lelket-
len emberek folytonosan inkább és inkább éleszthetik!
A magyar hazafinak félnie kell attól, a minek való-
sulhatlansága felett az illetők keservesen keseregnek!
félnie és gyanusitania kell a vele együtt élni és
halni hivatott felebarátai, honfitársainak kultu-
ralis törekvéseit!

Hová fog ez vezetni? Hová jutunk, ha magyar
hazánk, a magyar nemzet hivatását ellentétbe állítjuk a
humanismus, a szabadelvűség-, a civilisatióval, korunk
uralkodó eszméivel? . . . Megáll ezen az ember gondo-
lata, elszorul a honfiui kebel és a B. H.-val önkényte-
lentül fölriad:

„Örök, vigyázzatok !“

DE BALLAGI GÉZA.

gyermekeinket a mi költségeinken fogják tanítani, alig találunk egy bunyevác leányt; s így elérjük azt, hogy gyermekeinket idegenek fogják tanítani. Ha a bunyevácoknak igazi barátaiak volnának, úgy e nyomoruság nem léteznék. Kik eddig bunyevác-pártolóknak mondották magukat, azok csak a nép vérét szívták, tudatlanságban hagyták, hogy az után végkép kivesszen. Hogy mennyi bunyevác van Szabadkán: legjobban tudhatná Mukits Ernő és Varga Károly, kiket a bunyevácok két ízben küldtek az országgyűlésre.“

E nyilatkozatra, mely határozottan magában foglalja a lázítás anyagát, az elégedetlenség üszkét célozván az által eldobni, hogy a bunyevác nemzetiség elnyomtatását hangoztatja, ez uttal röviden csak azt vál szoljuk, hogy — ép azon forrásból származik ez, mely közigazgatásunkba is szeretné a bunyevác, illetőleg dél-szláv nyelvet beerőszakolni, s ez iránt szárnycsattogását egy közgyűlésen próbálgatá is; ugyanaz, mely indítványt tőn, hogy fiatalokból Szabadkán is alakuljon Omladina; ugyanaz, mely a tanítóknak és tanítónőknek úgy nyilatkozott, hogy ha bunyevác kenyeret akarnak enni, tanulják meg a bunyevác nyelvet; azon liga, mely a jelen viszonyok között nem képes magának más uton befolyást szerezni, s hogy önérdekeinek talajt teremtsen, egy békés nép nyugalmát dobja áldozatul.

A szabadkai pánszláv lap akkor, midőn a károlici kongressuson, — melynek értelmében és szellemében működik, — kinyilatkoztatták, hogy a magyar nyelvet a szerbek nem fogják iskoláikban tanítani, holott ez állami és közigazgatási nyelv; tehát akkor, midőn ott a világos és nyílt törvénynek ellenszegülnek: előáll néhány izgatóval, s az állami tanítónőképezdében a bunyevác nyelv tanítását követeli, holott a 120 növendék között csak egyetlen egy bunyevác leány van, s ez épen úgy tud magyarul mint bunyevácul; sőt az irodalmi nyelvet tekintve még jobban.

S kérdjük: mit gondol a „Glasnik,“ hol, mi-féle helyeken fognak a képezdénkből kikerülendő tanító-

nők alkalmaztatni? Hiszen itt Szabadkán a várakozásnak teljesen megfelelő sikerrel működnek magyar ajkú s kizárólag a magyar tannyelvet használó tanítónők. S a Szabadkán levő képezde nem kizárólagosan helyi érdekű; de országos intézet.

Harmincezer magyarul nem tudó bunyevácról beszél a jó panszláv lap. E számot tizedrészben elfogadjuk. S ez állításunk megerősítése végett hivatkozunk a forradalom után, tehát az elnyomatás éveiben eszközölt nép-összeírásra, épen azon időre, midőn magyarnak vallani magát veszélylyel járt; ekkor is sokkal több iratta be magát magyarnak mint bunyevácnak; holott kaputosok találkoztak, kik magyar nemzetiségüket megtagadták. — Mert a bunyevác mindig szerette a magyart; másnak sohasem is jutott eszébe bunyevác nemzetiségi kérdést kovácsolni, mint azon irodalmi szeldegőknek, kikről a bunyevác nép semmit sem tud; s ha ismerné is őket, bizonyára nem bizná reájuk magát.

Avagy, ha azon nagy többség valósággal létezik, honnan van, hogy itt Szabadkán a tanácskozásokban nem a bunyevác, hanem folyton és mindig a magyar nyelvet használták; honnan van, hogy iskoláink s minden intézményeink magyarok? Csak nem gyakorolt reájuk elhatározó befolyást azon néhány ember, kinek neve nem „ics“ „vics“-csel végződik. S honnan van, hogy az „ics“ „vics“ nevű honoráciorok is megvetik a „Glasnik“ szellemét? Honnan van, hogy bunyevác szülők azt mondják beiratáskor a tanítónak, hogy csak tanulja gyermeke a magyar nyelvet! Honnan van, hogy a bunyevác nép részéről illetékes egyéntől és illetékes helyen, a bunyevác nyelv mellözése miatt hang soha sem emeltetett?!

Ugyanazon bunyevác nép, melyet most a lelketlen izgatók békéjéből felháborítva elégedetlenné akarnak tenni, a magyar függetlenségi harc idejében, a magyar nemzetiséggel szövetségbe, a közös érdekekben sokkal több hazafias áldozatot hozott, és pedig önkényt, semhogy szép multját hamis prófétái kedvéért maghazudtolja. —

